

High Five voor het pedagogisch werkplan 2-4 jaar

2020 Locatie:

Teamleden tekenen voor gelezen en kennisgenomen van inhoud:

Datum:	Paraaf:	Datum:	Paraaf:
Datum:	Paraaf	Datum:	Paraaf:
Datum:	Paraaf	Datum:	Paraaf:
Datum:	Paraaf	Datum:	Paraaf:
Datum:	Paraaf	Datum:	Paraaf:
Datum:	Paraaf	Datum:	Paraaf:
Datum:	Paraaf	Datum:	Paraaf:
Datum:	Paraaf	Datum:	Paraaf:
Datum:	Paraaf	Datum:	Paraaf:
Datum:	Paraaf	Datum:	Paraaf:
Datum:	Paraaf	Datum:	Paraaf:

Inhoudsopgave

Inleiding en toelichting pedagogisch werkplan	3
Visie en kwaliteit	4
Stamgroepen	
Mentor	
Inrichting van de peuteropvang	
Welzijn en wennen	
Kinderparticipatie	
Veiligheid en gezondheid in het kort	
Ondersteuning van het team	
Gordon's gedachtegoed	14
<u>Actief luisteren</u>	
Actief luisteren bij peuters en kleuters	
<u>Ik-boodschap</u>	
<u>Onaanvaardbaar gedrag veranderen door de omgeving te veranderen</u>	
Omgeving verrijken	
Omgeving verarmen	
Leefruimte van het kind uitbreiden	
Leefruimte van het kind beperken	
Omgeving vereenvoudigen	
Alternatieve activiteit aanbieden	
Kinderen voorbereiden op een verandering van omgeving	
<u>Bemiddelen bij kinderruzies</u>	
Opvoeden	19
<u>De vier opvoedingsdoelen</u>	
Een gevoel van emotionele veiligheid bieden	
Gelegenheid tot het ontwikkelen van persoonlijke competenties bieden.	
Gelegenheid tot het ontwikkelen van sociale competenties bieden.	
De kans om zich waarden en normen, de "cultuur" van een samenleving, eigen te maken; socialisatie.	
<u>Groepsregels</u>	
Groepsregels organisatiebreed	
<u>Dagritme van de stamgroep</u>	
Talentedontwikkeling	25
<u>Talentedontwikkeling per ontwikkelingsfase</u>	
Talentedontwikkeling bij peuters en kleuters	
<u>Activiteiten ten behoeven van talentedontwikkeling</u>	
<u>Creatieve ontwikkeling en beeldende expressie</u>	
Zorg voor kinderen	29
Samenwerking in de zorg voor kinderen	
Zorg voor kinderen en structureel volgen van de ontwikkeling	
Voeding en gezonde leefstijl	
VE	
Ouderbetrokkenheid bij VE	
Bronnen	45

Inleiding en toelichting pedagogisch werkplan

Het pedagogisch werkplan van Stichting Kinderopvang Friesland bestaat uit twee delen.

In het eerste deel dit pedagogisch werkplan staat beschreven hoe er *stichtingbreed* invulling wordt gegeven aan de pedagogische visie van de organisatie en hoe de pedagogische kwaliteit stichtingbreed gewaarborgd wordt. Dit deel is onderverdeeld in vijf hoofdstukken:

1. Visie en kwaliteit
2. Gordon's gedachtegoed
3. Opvoeden, opvoedingsdoelen Wet Kinderopvang
4. Talentontwikkeling
5. Zorg voor kinderen

In alle vijf hoofdstukken wordt nader uitgelegd hoe onze werkwijze bijdraagt aan de vier opvoedingsdoelen zoals in de Wet Kinderopvang opgenomen.

Het tweede deel van dit pedagogisch werkplan bestaat uit een *locatiespecifieke* beschrijving van de volgende onderdelen en is als bijlage bijgevoegd:

1. Visie en kwaliteit:
 - Indeling stamgroepen, inzet vaste pedagogisch medewerkers, openingstijden en dagen, stamgroep momenten.
 - Indien van toepassing: specifieke visie, afwijkend ten opzichte van organisatievisie
 - Beschrijving van de inrichting van de locatie
 - Open deuren beleid van de locatie
 - Indien van toepassing: afwijken van de BKR (drie-uurs regeling)
 - Ondersteuning pedagogisch medewerkers
3. Opvoeden:
 - Indien van toepassing: beschrijving inzet VVE in relatie tot de vier opvoedingsdoelen
 - Groepsregels op de locatie
 - Dagritme op de locatie
4. Talentontwikkeling:
 - Invulling activiteiten die bijdragen aan talentontwikkeling
 - Indien van toepassing: VVE activiteiten (zie ook 5. Zorg voor kinderen)
 - Indien van toepassing: tweetaligheid locatie
5. Zorg voor kinderen:
 - Zorgstructuur locatiespecifiek
 - Samenwerking en doorgaande lijn zorg tussen externe partners en de locatie
 - Indien van toepassing: beschrijving VVE methodiek en zorgstructuur VVE
 - Indien van toepassing: beschrijving gezondheidsbeleid/voedingsbeleid

Stamgroepen

Ieder kind maakt deel uit van een vaste stamgroep en heeft maximaal drie vaste pedagogisch medewerkers. Tot hun eerste jaar hebben kinderen maximaal twee vaste pedagogisch medewerkers.

Op de dagen dat het kind komt, is er altijd minimaal één van de eigen vaste pedagogische medewerkers werkzaam.

De stamgroep indeling is vastgelegd op locatie. Ouders/verzorgers weten van welke stamgroep hun kind deel uitmaakt. Ouders/verzorgers en kinderen weten wie de vaste pedagogisch medewerkers van hun kind zijn. Oudere kinderen weten van welke stamgroep zij deel uitmaken. Alleen tijdens vakantie of bij ziekte in het team, kan het voorkomen dat het kind niet wordt opgevangen door de vaste pedagogisch medewerker. Ouders/verzorgers en kinderen worden hiervan altijd z.s.m. op de hoogte gebracht.

Horizontale stamgroep

Op deze locatie wordt gewerkt met een horizontale stamgroep. Kinderen van 2 tot 4 jaar zitten gezamenlijk in een groep. Hierdoor hebben kinderen de veiligheid en ruimte om te leren van leeftijdsgenootjes met eenzelfde ontwikkelingsniveau. Kinderen met hetzelfde ontwikkelingsniveau hebben tevens overeenkomstige spelbehoeftes en dagen elkaar uit en stimuleren elkaar.

Op de Peuteropvang beschikt elke stamgroep over een eigen vaste stamgroep ruimte. Een kind wordt nooit opgevangen in meer dan twee verschillende stamgroepruimtes. Bij activiteiten, zoals gezamenlijk spelen met kinderen uit de andere stamgroep(en) verlaten kinderen hun stamgroepruimte.

Flexibele opvang, extra opvang of het ruilen van een dag(deel)

Bij flexibele opvang, extra opvang van een dag(deel) of bij het ruilen van een dag(deel) kan het voorkomen dat een kind wordt opgevangen buiten de eigen stamgroep. Ouders geven hiervoor schriftelijk hun toestemming middels het intakeformulier 17 of 18 of d.m.v. formulier 110 (bijlage bij intakeformulier). Wij streven ernaar om bij flexibele opvang een kind zoveel mogelijk in de eigen stamgroep op te vangen met de eigen pedagogische medewerkers. Flexibele opvang, extra opvang of het ruilen van een dag(deel) is alleen mogelijk wanneer de groepsgrootte en de beroepskracht-kindratio dit toelaten.

Mentor

Op de Peuteropvang hebben alle kinderen een eigen mentor. Ouders/verzorgers weten wie de mentor van hun kind is. Ook ieder kind weet wie zijn of haar mentor is. Dit wordt bij het intakegesprek met ouders/verzorgers besproken¹ en kinderen worden op de eerste opvangdag hierover ingelicht. Op locatie is de indeling van mentoren/kinderen aanwezig.

De mentor heeft een vertrouwensrelatie met het kind (en de ouders/verzorgers) en draagt bij aan de sociaal-emotionele veiligheid van het kind. De mentor is één van de vaste pedagogisch medewerkers van het kind en is het aanspreekpunt voor kinderen, ouders/verzorgers, overige pedagogische medewerkers en waar nodig hulpverleners als het gaat om de ontwikkeling en ondersteuning van het kind. De mentor richt zich extra op de talenten van de eigen mentorkinderen, reikt ontwikkelkansen aan en helpt het kind verder in de (brede) ontwikkeling. De mentor signaleert (potentiële) ontwikkelingsproblemen en schakelt waar nodig ouders, interne of externe professionals in om

¹ Mentorindeling is per 1 januari 2018 ingegaan. Oudercommissies zijn geïnformeerd in najaar 2017 over deze nieuwe regeling volgens IKK. Ouders zijn persoonlijk geïnformeerd op locatie over welke mentor hun kind heeft.

vroegtijdig en adequaat passende (extra) ondersteuning te bieden. Uitgangspunt van de werkwijze van de mentor is in de lijn van de (pedagogische) zoals beschreven in dit pedagogische werkplan en hiervoor verwijzen we naar de overige hoofdstukken van dit pedagogisch werkplan. Voor een beschrijving van de ondersteuning die de mentor krijgt bij de zorg voor de mentorkinderen verwijzen we naar de alinea Ondersteuning in hoofdstuk 1 van dit werkplan en naar hoofdstuk 5 Zorg voor kinderen. De borging van de kwaliteit van zorg voor kinderen door de mentor is beschreven en vastgelegd in diverse protocollen en formulieren in het SKF kwaliteitssysteem. Alle medewerkers (zo ook de mentoren) werken volgens dit kwaliteitssysteem. Betreffende documenten en formulieren zijn tevens terug te vinden in de GGD map op locatie en op de website van de stichting.

Kwaiteitseisen beroepskrachten:

Medewerkers bij Stichting Kinderopvang Friesland hebben allen een diploma om als gekwalificeerd pedagogisch medewerker op een kinderdagverblijf of buitenschoolse opvang te mogen werken. We maken hier gebruik van de site van FCB (<https://www.fcb.nl/>) waar een actueel overzicht te vinden is van de gekwalificeerde diploma's voor medewerkers binnen de kinderopvang.

Soms komt het voor dat een medewerker niet alle aanvullende diploma's heeft naast de verplichte beroepskwalificatie. Deze medewerkers worden binnen Stichting Kinderopvang Friesland zo spoedig mogelijk geschoold. Het gaat dan onder andere om een cursus Voorschoolse Educatie, zoals Uk en Puk voor medewerkers op de peuterspeelzalen en voor alle medewerkers geldt dat ze in het bezit moeten zijn van de EHBO diploma. Op het moment dat er nieuwe eisen worden gesteld aan de kwalificatie van medewerkers worden deze opgenomen in het scholingsbeleid.

Inrichting van de peuteropvang

Een herkenbare en huiselijke inrichting draagt bij aan de emotionele veiligheid van kinderen in onze opvang. Daarnaast stimuleert de inrichting en het aanbieden van uitdagende materialen de ontwikkeling van persoonlijke en sociale competenties en draagt bij aan de socialisatie.

De stamgroepruimtes zijn huiselijk en ontwikkelingsgericht ingericht.

Er is een tafel met stoelen en banken waar de groep met elkaar eet, spelletjes doet of knutselt. Er zijn diverse activiteitenhoeken ingericht. Er wordt onderscheid gemaakt in activiteitenhoeken waar kinderen tot rust kunnen komen en waar actief gespeeld kan worden.

Wat betreft de slaapruiimte (alleen indien verlengde openingstijden peuteropvang van toepassing zijn op de locatie): ieder kind heeft een eigen bedje. Indien er gedurende de dag of week meerdere kinderen gebruik maken van hetzelfde bedje, dan heeft elk kind eigen beddengoed.

Welzijn en wennen

Er wordt goed gekeken en geluisterd naar de kinderen en naar hun behoeften. Er wordt veel aandacht besteed aan het wennen en veilige hechting van kinderen aan hun PM². Hierover in de hoofdstukken Opvoeden en Gordon's gedachtegoed meer (emotionele veiligheid).

De overgang van de thuissituatie naar groepsopvang kan voor een kind een grote stap zijn. Ieder kind zal hier verschillend mee omgaan afhankelijk van leeftijd, aard en ervaring met onbekende dingen. In overleg met de ouders/verzorgers maken we afspraken over de wenperiode. Deze kan voor ieder kind verschillend zijn. Tijdens het eerste wennmoment worden zowel de ouder als het kind op de hoogte

² PM = pedagogisch medewerker

gebracht van, vertrouwd gemaakt met de geldende regels op de opvang. Aan het eind van het wenmoment informeren we naar de ervaringen van zowel het kind als de ouder. Van tevoren mogen de ouder(s) en het kind een paar keer komen kijken en kan het kind komen "proefdraaien". Afscheid nemen tussen ouder en kind hoort bij de wenperiode. Duidelijk afscheid nemen van het kind is belangrijk. Het kind leert dat de ouder wel weggaat maar later weer terug komt. Het uitzwaaien van de ouder door het kind is dan ook een terugkerend ritueel.

De eerste twee maanden van de opvang wordt gekeken of een kind goed gedijt in de groep. Een kind moet zich prettig voelen en zichzelf kunnen zijn tussen de andere kinderen. De vaste PM bespreekt dit met de ouders. Het welzijn van het kind staat centraal. De ontwikkeling van het kind wordt gevolgd en opgetekend in het Kindvolgsysteem, welke jaarlijks rond de verjaardag van het kind besproken wordt met de ouders. Voor kinderen van 0-2 jaar wordt dagelijks kort in een schriftje bijgehouden hoe de dag op de opvang verlopen is. Dit geeft een goede weergave van de ontwikkeling van het kind op de opvang voor ouders/verzorgers. Het geeft ook handvatten om met ouders hierover in gesprek te gaan daar we tijdens de opvang met de ouders/verzorgers de verantwoordelijkheid en opvoeding voor de kinderen delen.

Kinderen die incidenteel of structureel op een andere stamgroep zitten dan hun eigen groep worden extra geobserveerd om te kijken of ze aansluiting hebben bij de groep. We stellen het kind voor aan de groep (en de kinderen van de groep aan het kind). De vaste pedagogisch medewerker leidt het kind rond en vraagt de groep om de nieuweling de eerste tijd te helpen met alles (vertellen en laten zien). Soms biedt een vriendje of vriendinnetje aan om het kind rond te leiden. De eerste dagen letten we er goed op of het kind zich aanpast en vermaakt op de het peuteropvang en zal daar ook bij het kind naar vragen. De vaste pedagogisch medewerker zal het kind ook regelmatig vragen naar zijn/haar ervaringen .. De vaste pedagogisch medewerker bespreekt de ervaringen met de ouders/verzorgers, waarbij het welzijn van het kind centraal staat. Er is ook overleg met de leiding van de vaste stamgroep van het kind om ervaringen uit te wisselen. .

Visie op kinderteilname

'Kinderen hebben recht op informatie en inspraak'

Dit staat in het VN-verdrag voor de rechten van het kind. Ze mogen dus meepraten en meebeslissen over hun leefomgeving, thuis maar ook in de kinderopvang. Ze moeten hun mening kunnen uiten, kunnen vertellen wat zij belangrijk vinden. En hun mening moet serieus genomen worden door volwassenen. Kindererteilname heeft een positief effect op het zelfvertrouwen, de communicatieve vaardigheden en stimuleert de betrokkenheid van kinderen bij de kinderopvang. Het draagt bij aan de vier opvoedingdoelen uit de Wet Kindereropvang. Kindererteilname heeft een educatieve waarde: wij leven in een democratie; samen leven, luisteren naar elkaar, een eigen mening vormen en deze (leren) uiten zijn belangrijke waarden in onze samenleving.³

Kindererteilname sluit aan bij onze visie op opvoeden, opvangen en talentenontwikkeling. Ook op het kinderdagverblijf kunnen kinderen al mee praten, passend bij hun leeftijd en ontwikkelingsniveau.

³ JSO – Handleiding kinderteilname - <http://www.jso.nl/1/Publicaties/Handboeken-/Werkboek-Wat-wij-te-zeggen-hebben,-kindererteilname-in-de-BSO.html>

Voorbeeld: Volgens het dagritme van de groep wordt er na het fruit eten buiten gespeeld. Het is buiten erg slecht weer, het regent en stormt. We bespreken het dilemma met de kinderen aan tafel: "We gaan altijd buitenspelen na het fruit eten, maar het is nu wel erg slecht weer. Wat zullen we gaan doen als we klaar zijn met het fruit?" We stimuleren kinderen om mee te denken over de oplossing. Misschien kunnen we wel met de paraplu naar buiten en de laarzen aan of kunnen we binnen in het speellokaal of de speelhal spelletjes gaan doen die we anders buiten doen. We betrekken de kinderen tevens bij het afwijken van het vaste dagritme en bereiden ze voor op en betrekken ze bij een aangepaste activiteit.

Veiligheid en gezondheid in het kort

Bij veiligheid wordt uitgegaan van fysieke en emotionele veiligheid: het eerste pedagogische basisdoel van kinderen in gezin en kinderopvang. Fysieke en emotionele veiligheid zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Binnen de Stichting Kinderopvang Friesland is de methode van Thomas Gordon het uitgangspunt van pedagogisch handelen. Eén van de peilers van het pedagogische organisatiebeleid is het geven van ruimte aan het kind voor ontwikkeling en zelfontplooiing en het nemen van initiatieven. Dit draagt bij aan het bevorderen van verantwoordelijkheid, zelfwaardering en zelfvertrouwen bij kinderen, één van de doelen van communiceren volgens de methode van Thomas Gordon.

Het klinkt tegenstrijdig om het kind ruimte voor ontwikkeling te geven én de risico's ten aanzien van ongevallen weg te nemen. In het veiligheid- en gezondheidsbeleid, dat per locatie opgesteld wordt, worden de risico's beschreven, welke aanvaardbaar zijn en/of de wijze waarop we deze aanvaardbaar willen maken. Hieromtrent staan afspraken genoteerd. De fysieke veiligheid is dusdanig geborgd dat ongevallen waarvoor medische hulp moet worden ingeroepen, vermeden worden. Echter de realiteit is dat ongevallen nooit helemaal kunnen worden voorkomen.

Om zich optimaal te kunnen ontwikkelen (motorisch en sociaal emotioneel) moeten kinderen juist risico's kunnen nemen. Kinderen mogen al spelend hun fysieke grenzen ontdekken en verleggen en hiervan leren. De angst voor ongevallen werkt beperkend op de exploratiemogelijkheden en dus de gezonde ontwikkeling van kinderen.

Zie verder ook hoofdstuk 2 Gordon's gedachtegoed en hoofdstuk 3 Opvoedingsdoelen. In V3 Beleid Veiligheid en Gezondheid wordt ons beleid ten aanzien van de fysieke veiligheid en gezondheid beschreven en is een overzicht te vinden van risico's en maatregelen stichtingbreed en locatiespecifiek.

Veiligheid buiten de kinderopvang:

Stichting Kinderopvang Friesland hecht veel belang aan de veiligheid van kinderen op de kinderopvang en volgt de landelijke richtlijnen ten aanzien van veiligheid binnen de kinderopvang.

Het betreft hier een richtlijn. Indien ouders niet willen dat individueel gehandeld wordt volgens de richtlijn, dan kunnen zij dit aangeven. Alleen wat betreft wettelijke bepalingen zal de richtlijn altijd opgevolgd worden door de medewerkers. De richtlijn veilig spelen op de kinderopvang omvat richtlijnen en handvatten ten aanzien van de volgende situaties:

- Veilig op pad: uitstapjes met openbaar vervoer/auto/fiets
- Buiten spelen:
 - Buiten spelen in zomer en winter

- **Handelen door pedagogisch medewerkers**

De pedagogisch medewerkers van Stichting Kinderopvang Friesland handelen volgens de richtlijnen beschreven in de richtlijn Veilig Spelen. Indien ouders individueel willen dat medewerkers afwijken van de richtlijn dan wordt dit schriftelijk vastgelegd op het intakeformulier. Wettelijke verplichtingen opgenomen in deze richtlijn worden altijd opgevolgd door medewerkers. Zij nemen kennis genomen van de achtergrond van de richtlijnen en checken het toestemmingformulier, zoals deze is opgenomen in het I9 Intakeformulier Buitenschoolse Opvang indien één van de beschreven situaties uit de richtlijn Veilig Spelen zich voordoet.

- **Informereren van ouders**

We informeren ouders tijdens het intakegesprek over de richtlijnen veilig spelen op de kinderopvang. Dit protocol maakt onderdeel uit van dit pedagogisch beleidsplan, maar is ook op de website www.kindropvangfriesland.nl te vinden.

- **Verzekering**

Kinderen en pedagogisch medewerkers zijn verzekerd tijdens activiteiten en vervoer tijdens opvanguren onder de WA- en ongevallenverzekering van Stichting Kinderopvang Friesland mits er geen sprake is van aanwijsbaar verwijtbaar gedrag. Bij het vervoer per auto geldt dat op de auto waarin het vervoer plaatsvindt een inzittendenverzekering moet zijn afgesloten. De hoogte van de uitgekeerde bedragen van inzittendenverzekeringen kunnen onderling verschillen.

- **Evaluatie en updaten richtlijn**

De richtlijnen met betrekking tot veilig spelen kan veranderen. Adjunct-hoofden en pedagogisch medewerkers bespreken en evalueren de richtlijnen tijdens een teamvergadering zoals dat is opgenomen in de jaarplanning. Mochten er wijzigingen zijn dan worden ouders daarvan op de hoogte gesteld,

Veilig op pad met openbaar vervoer/auto/fiets

Activiteiten en uitstapjes

Activiteiten kunnen zowel binnen als buiten de kinderopvang plaatsvinden. Onder activiteiten wordt bijvoorbeeld verstaan: een boodschap halen, uitstapje naar bijvoorbeeld de kinderboerderij of de speelruin.

Stichting Kinderopvang Friesland vindt het van groot belang dat er bij uitstapjes adequaat toezicht kan worden gehouden. Het wettelijke beroepskrachtkind ratio is ook bij uitjes van kracht. Een extra volwassene, bijvoorbeeld een stagiaire, ouder of bij uitzondering een extra beroepskracht zou als extra kracht mee kunnen worden gevraagd. De pedagogisch medewerker bepaalt, samen met de leidinggevende of de samenstelling van de groep en/of specifieke kindkenmerken ertoe leiden dat er een extra volwassene mee gaan op een uitstapje.

Ouders worden voorafgaand aan de activiteit/uitstapje op de hoogte gesteld. Ouders zijn op de hoogte van de risico's die activiteiten of uitstapjes met zich meebrengen. Ouders tekenen voor toestemming in formulier I8 of I11 Intakeformulier Kinderdagverblijf of Peuteropvang...

Uitstapjes met een verhoogd gevarenrisico, zoals naar het zwembad en het strand behoren niet tot de activiteiten van de kinderdagverblijf/peuteropvang.

Gebruik openbaar vervoer onder toezicht van pedagogisch medewerker

Kinderen reizen met korting vanwege hun leeftijd.

	Trein NS en Arriva	Bus
Kinderen tot en met drie jaar	gratis	gratis

Als men met een groep reist, hebben alle groepsleden een eigen OV-chipkaart nodig met voldoende saldo of een geschikt reisproduct (zie hierboven).

Vervoer met auto (door pedagogisch medewerker of ouder)

Bij uitstapjes of activiteiten op de BSO en bij het vervoer van en naar BSO/school kan er gebruik worden gemaakt van vervoer per (eigen) auto van de pedagogisch medewerker of ouder.

Er wordt alleen gebruik gemaakt van auto's die voldoen aan de wettelijke eisen en normen. Hoewel kinderen die vervoerd worden in de auto van pedagogisch medewerker verzekerd zijn onder de WA-verzekering en ongevallenzekerings welke Stichting Kinderopvang Friesland heeft afgesloten, moet er op de auto die gebruikt wordt voor vervoer van kinderen tijdens de opvang ook een inzittendenverzekering zijn afgesloten. Dit geldt vervoer per (eigen) auto van de pedagogisch medewerker of ouder. De uitkeringshoogte van inzittendenverzekeringen kunnen verschillen.

Eventuele schade aan de auto valt altijd onder de WA- en casco verzekering van de eigenaar.

Gebruik kinderzitje/zittingverhoger en autogordel

Stichting Kinderopvang Friesland volgt de wettelijke eisen en richtlijnen van de ANWB en Veilig Verkeer Nederland ten aanzien van het vervoer van kinderen per auto, het gebruik van kinderzitje/zittingverhoger en het dragen van een autogordel.

Kinderen kleiner dan 1,35 meter moeten in een goedgekeurd en passend kinderzitje zitten. Goedgekeurd zijn zitjes met labels ECE R44/03, R44/04 en R129 (i-Size). Passend is: geschikt voor lengte en gewicht van het kind.

Leeftijd	Voorin de auto	Achterin de auto
Kinderen tot minimaal 15 maanden	Verplicht gebruik van een geschikt en goedgekeurd kinderzitje, zittend tegen de rijrichting in. Airbag moet uitgeschakeld zijn.	Verplicht gebruik van een goedgekeurd kinderzitje, zittend tegen de rijrichting (achteruit reizend).
Kinderen ouder dan 15 maanden tot lengte van 125 cm en tot een gewicht van 22 kg.	Verplicht gebruik van een goedgekeurd kinderzitje of zittingverhoger met rugleuning. Airbag moet uitgeschakeld zijn.	Verplicht gebruik van een goedgekeurd kinderzitje of zittingverhoger met rugleuning.
Kinderen vanaf 3 jaar van 125 cm tot 135 cm lengte	Verplicht gebruik van een geschikt en goedgekeurd kinderzitje of zittingverhoger. Airbag moet	Verplicht gebruik van een goedgekeurd kinderzitje of zittingverhoger.

	uitgeschakeld zijn.	
Kinderen langer dan 1,35 meter lengte	Verplicht gebruik van beschikbare gordel. Airbag moet uitgeschakeld zijn bij kinderen tot 12 jaar.	Verplicht gebruik van beschikbare gordel.

Een derde kind op de achterbank hoeft niet in een kinderzitje als er al twee zitjes in gebruik zijn en er geen ruimte is voor een derde zitje. Het kind zonder zitje wordt bij voorkeur tussen de twee zitjes in het midden geplaatst. Een kinderzitje/zittingverhoger is ook niet verplicht als een kind incidenteel een kort stukje met iemand anders meerijdt). Het kind wordt dan vervoerd op de achterbank en nooit op de voorbank. Het dient hierbij om vervoer over beperkte afstand te gaan, zoals bijvoorbeeld een uitstapje naar de plaatselijke kinderboerderij. Het begrip incidenteel moet letterlijk worden genomen. Van incidenteel vervoer is geen sprake meer als bijvoorbeeld de pedagogisch medewerker elke week de kinderen van en naar school brengt. Een korte afstand is volgens het ministerie een afstand van maximaal 50 km.

Kinderveiligheidssysteem houdt in dat er bij kinderen vanaf 15 kg gebruik wordt gemaakt van minimaal een zittingverhoger met rugleuning (tot gewicht van 22 kg en lengte van 125 cm). Vanaf 22 kg en 125 cm lengte kan gebruik gemaakt worden van een zittingverhoger zonder rugleuning. Zittingverhogers zijn er nu nog in de gewichtsgroepen 2 (15 tot 25 kg) en 3 (22 tot 36 kg). De zittingverhoger zorgt ervoor dat het diagonale deel van de autogordel niet langs de hals, maar over de borst en het sleutelbeen van het kind loopt. Verder loopt de heupgordel over de heupen en niet over de buik. De voorkeur gaat altijd uit naar een zittingverhoger met rugleuning. Die leidt de autogordel op de goede manier langs de schouder van het kind.

➤ **Extra aandachtspunten voor de pedagogisch medewerker:**

- Let erop dat een kind in een zittingverhoger zit welke geschikt is voor de lengte en het gewicht van het kind;
- Zet het kind goed vast met de autogordel. Het diagonale gedeelte van de gordel moet goed over de borst en het sleutelbeen lopen, zodat deze niet in de hals snijdt. Het heupgedeelte van de autogordel moet goed over het bekken lopen en niet over de buik van het kind;
- Maak gebruik van het diagonale deel van de gordel, bevestig dit niet achterlangs en gebruik geen gordelgeleider. De gordel mag niet gedraaid zitten;
- Blijf bij voorkeur gebruik maken van een zittingverhoger, zolang de gordel zonder verhoger over de hals van het kind loopt in plaats van over de schouder. Dus ook als het kind al langer is dan 1,35 meter en/of meer dan 36 kg weegt.
- Zet een kind niet op de passagiersstoel als daar een airbag zit. Behalve wanneer de airbag is uitgeschakeld. Een airbag kan zwaar letsel veroorzaken bij kinderen;
- Als er een botsing heeft plaatsgevonden met de auto, vervang dan de verhoger. Hij kan namelijk beschadigd zijn zonder dat men dit aan de buitenkant ziet.

Indien er voor het vervoer van kinderen tijdens opvanguren gebruik wordt gemaakt van een auto, wordt ouders gevraagd een kinderzitje of zittingverhoger mee te geven/achter te laten op de kinderopvang. Ouders zijn zelf verantwoordelijk dat het kinderzitje of de zittingverhoger waarin hun kind vervoerd wordt aan de wettelijke veiligheidsnormen voldoet.

Ouders zijn op de hoogte van de risico's die het vervoer per auto met zich meebrengen. Ouders tekenen voor toestemming in formulier I8 of I9 Intakeformulier.

Vervoer per (eigen) fiets van kinderen onder toezicht van pedagogisch medewerker

➤ Achterop de fiets

Bij vervoer achterop de fiets van de pedagogisch medewerker wordt bij kinderen tot 5 jaar gebruik gemaakt van een fietszitje. Voor kinderen ouder dan 5 jaar is een rugleuning samen met voetensteunen voldoende. Er is goede spaakafscherming. De pedagogisch medewerker checkt of de voeten niet tussen de spaken kunnen komen. Ouders zijn op de hoogte van de risico's die vervoer per fiets van kinderen met zich mee kunnen brengen. Ouders tekenen voor toestemming voor het vervoer achterop de fiets in formulier I9 Intakeformulier Buitenschoolse opvang.

Buiten spelen

Algemeen

Wanneer het weer het toelaat worden de kinderen gestimuleerd om tijdens het vrije spel buiten te spelen. Bij (zeer) warm weer mag er in zwemkleding buiten gespeeld worden, eventueel wordt er met water gespeeld. De kinderen lopen nooit geheel ontbloot buiten in verband met onvoorspelbare reacties van buitenstaanders.

Buiten spelen in de zomer

De zonkracht is in Nederland op zijn sterkst in de zomer tussen 12.00 - 15.00 uur. De kinderhuid is extra kwetsbaar voor de schadelijke gevolgen van UV-straling. De huid van volwassenen vernieuwt zich voortdurend in enkele weken. Bij kinderen is dat ook zo, maar hun huid moet daarnaast ook nog groeien. Hierdoor heeft de huid soms te weinig tijd om (door zonlicht) beschadigde huidcellen te herstellen. In die cellen ontstaan dan als het ware 'littekens', die kinderen hun leven lang meedragen. Dit is aan de buitenkant niet te zien, want de beschadigingen zitten diep in de huidcellen. Maar hoe meer 'littekens', hoe groter het risico dat een kind op latere leeftijd huidkanker krijgt. Bovendien ontstaan op jonge leeftijd moedervlekken. Die bestaan uit een ophoping van pigmentcellen die bij kinderen in de groeiperiode erg kwetsbaar zijn.

Stichting Kinderopvang Friesland volgt de richtlijnen en tips op van KWF Kankerbestrijding:

- Zorg ervoor dat de huid van het kind niet verbrandt;
- Houd kinderen tussen 12.00 en 15.00 uur zo veel mogelijk uit de zon.
- Houd kinderen jonger dan 1 jaar helemaal uit de directe zon;
- Laat kinderen niet te lang in zwemkleding lopen, maar geef ze op tijd een T-shirtje aan. Een pet of zonnehoed helpt het hoofd en hun gezicht te beschermen;
- Gebruik daarnaast een anti-zonnebrandmiddel met beschermingsfactor 30 of hoger;
- Smeer het kind een half uur voor het naar buiten gaan royaal/dik in (7 theelepels per smeerbeurt: 1 voor gezicht en hals, 2 voor armen en schouders, 2 voor borst/buik en rug, 2 voor benen en voeten) alleen dan biedt het middel de bescherming zoals aangegeven op de verpakking;
- Herhaal het insmeren elke twee uur en na het spelen met water, ook als het product waterbestendig is.⁴

⁴ Bron: <https://www.kwf.nl/preventie/zon-verstandig/pages/smeren-kleren-weren.aspx>

- Extra tip voor de pedagogisch medewerkers:

In de praktijk kan het lastig zijn elke twee uren veel kinderen in te smeren.

Vraag ouders om kinderen in voor het brengen alvast 1x in te smeren, zodat kinderen gelijk naar buiten kunnen bij mooi weer.

Laat kinderen helpen door ze zichzelf en elkaar in te laten smeren. Geef kinderen aanwijzingen hoe ze dit het beste kunnen doen. Controleer of alle stukjes huid ingesmeerd zijn. Jongere kinderen hebben wat meer hulp nodig bij het insmeren.

Buiten spelen in de winter

Ook in de winter wordt zoveel mogelijk gestimuleerd dat kinderen buiten spelen, indien het weer het toelaat. Voorwaarde is dat de kinderen geschikte kleding dragen/bij zich hebben om zich te beschermen tegen de koude of nattigheid. De pedagogisch medewerker ziet hierop toe.

Alleen bij extreme koude, storm en regen, of bij een weeralarm (onveilig weer) wordt er niet buiten gespeeld.

Ondersteuning van het team

De hiërarchische management structuur van de SKF heeft plaats gemaakt voor een meer hybride structuur. Hiermee wordt bedoeld dat de wijze van aansturing kan verschillen, afhankelijk van wat het meest passend is voor de lokale situatie. Aanleiding hiertoe zijn enerzijds maatregelen en ontwikkelingen binnen het werkveld die op ons af komen en anderzijds het ontwikkelen van zelfsturende teams. Om op veranderingen en lokale situaties adequaat te kunnen inspelen zijn flexibiliteit en een nieuwe routing nodig. De SKF organiseert expertise gebieden om het pedagogische klimaat te optimaliseren. Specialisten zijn voor de adjunct-hoofden en pedagogisch medewerkers coachend en servicegericht beschikbaar om vragen die ontstaan in het primaire proces te beantwoorden. Deze expertisegebieden omvatten onder andere: GGD inspectie, VVE/ontwikkeling van het jonge kind, communicatie en interactie, zorg rond kinderen, pedagogische kwaliteit, activiteiten en projecten, scholing, IKC-ontwikkeling, beleid en wetgeving.

Het team kan terugvallen op diverse richtlijnen en protocollen uit het kwaliteitssysteem, bijvoorbeeld over hoe om te gaan met kinderen uit problematische gezinssituaties, verlieservaringen, Verwijsindex, Meldcode kindermishandeling en huiselijk geweld, signaleringsformulieren, etc. Er zijn diverse kwaliteitsdocumenten en signaleringsformulieren om medewerkers te helpen bij hun signalerende en doorverwijzende taak. Deze formulieren en verslagen maken deel uit van het Kinddossier. Zorgen over kinderen worden altijd besproken met de leidinggevende. Zie ook hoofdstuk 5 Zorg voor kinderen.

Hieronder is vastgelegd welke specifieke ondersteuning alle pedagogisch medewerkers op locatie ontvangen:

Aandachtsfunctionaris Zorg: Indien medewerkers zich zorgen maken over een kind, dan kunnen zij altijd een beroep doen op de interne aandachtsfunctionaris zorg voor advies en ondersteuning.

Kwaliteit: Diverse specialisten bewaken gezamenlijk de kwaliteit stichtingbreed waarbij ze een taakverdeling hebben gemaakt. Op de eigen expertise bewaakt ieder de kwaliteit stichtingbreed waarbij beleid, protocollen, documenten en formulieren up to date gehouden worden (kwaliteitsysteem), aangepast aan de meest recente wettelijke eisen en overheidsrichtlijnen. De specialisten hebben zitting in het SKF Beraad waar onderling de verbinding wordt gemaakt. Het SKF beraad komt om de zes weken bijeen.

Sociaal wijk- of gebiedsteam/Veilig thuis/JGZ: Waar nodig wordt een beroep gedaan op externe partijen voor advies, ondersteuning of hulpverlening. Dit kan een pedagoog of verpleegkundige van de JGZ zijn, Veilig Thuis of iemand van het sociaal wijk- c.q. gebiedsteam. Zij worden ingezet nadat er overleg is geweest met de ouders. Inzet van een externe hulpverlener geschiedt via de leidinggevende en/of de aandachtsfunctionaris zorg van de organisatie.

GGD-kwaliteitsmedewerker: Na een GGD-inspectie begeleidt de GGD-kwaliteitsmedewerker het beoordelingsproces. Deze medewerker onderhoudt het contact met de GGD en eventueel met de gemeente met betrekking tot GGD zaken en onderneemt acties die uit dit proces voortkomen. Deze functie is belegd bij de beleidsmedewerker/coach met de specialisatie GGD inspecties.

Interne inspecteur: Deze komt minimaal één keer per jaar langs en biedt ondersteuning op het gebied waar de GGD-inspectie op inspecteert en beantwoordt vragen over de inhoud GGD-map of overige praktische vragen. De interne inspecteur coacht en adviseert medewerkers waar nodig t.b.v. documenten en inhoud GGD map. Deze functie is belegd bij de beleidsmedewerker/coach gemeenten & VVE.

Trainers: De stichting heeft eigen trainers in huis, die diverse trainingen verzorgen.. Alle medewerkers krijgen de Gordontraining aangeboden. De Gordontraining vergroot de interactievaardigheden van medewerkers. Daarnaast is er de mogelijkheid om intern de cursus Knap Werk te volgen en de cursus Ontwikkelingsgericht inrichten van kinderopvangruimtes (ruimte als 3de pedagoog).

Alle medewerkers op kinderdagverblijf en peuteropvang, waaronder VVE locaties worden in twaalf dagdelen VVE geschoold.

De pedagogisch beleidsmedewerker/coach met specialisatie VVE geeft advies en ondersteuning m.b.t. de VVE kwaliteit op gecertificeerde VVE locaties d.m.v. coaching on the job.

Indien wenselijk kan er op VVE locaties een TINK training ingezet worden. Deze trainingen worden door de gecertificeerde interne TINK trainer gegeven.

Pedagogisch coach/beleidsmedewerkers:

Tegen de achtergrond van de expertises van beleidsmedewerkers/coaches en onze hybride organisatie structuur, is gekozen om de wettelijk verplichte uren pedagogische coaching te verdelen over zoveel mogelijk meewerkend coaches op de locaties. Pedagogisch medewerker/coaches kunnen direct contact opnemen met de pedagogisch coach op de eigen locatie als deze is aangesteld..

Op dit moment zijn er op 28 locaties meewerkend pedagogische coaches gerealiseerd.

Toekomstscenario is dat er op elke locatie of een cluster van locaties van de SKF een meewerkend pedagogisch coach voor een aantal uren wordt aangesteld.

De beleidsmedewerkers/coaches die ieder een specialisme vertegenwoordigen, werken bovenlokaal. Deze zijn beschikbaar voor coaching op hun specialisatie en voor vragen met betrekking tot pedagogisch beleid of pedagogisch handelen. In 2020 wordt een incompany training gegeven die ter accreditatie ligt bij het FCB. Na met goed gevolg de training te hebben afgerond is elke aangestelde pedagogisch coach gecertificeerd voor 1 januari 2021.

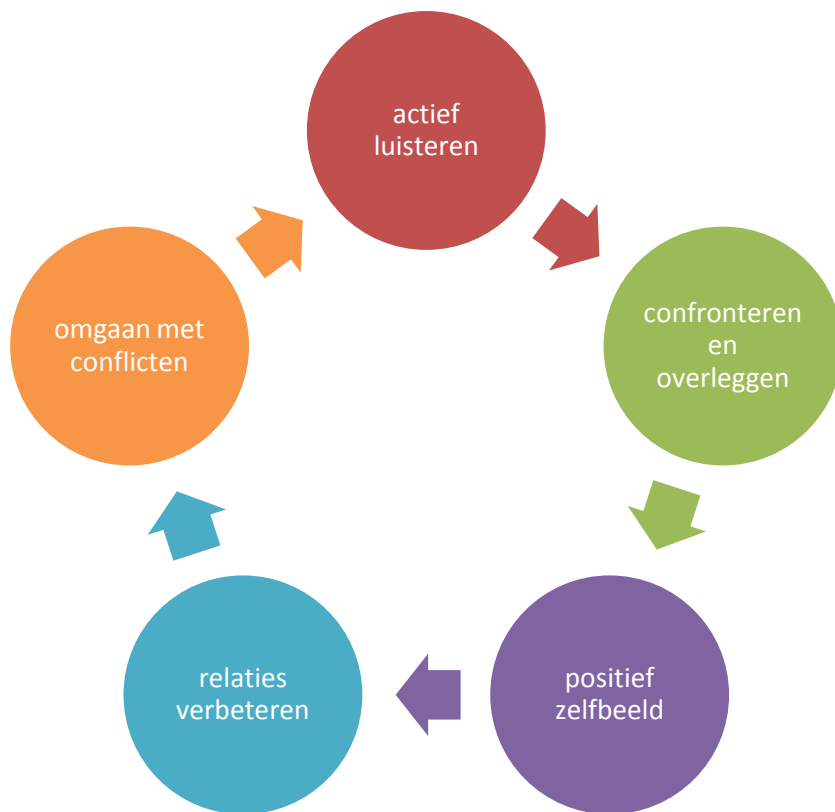
Iedere pedagogisch medewerker die op 1 januari 2020 in dienst is bij Stichting Kinderopvang Friesland krijgt pedagogische coaching aangeboden. De coaching kan op verschillende manieren worden gegeven. Enerzijds kan dit een individueel traject zijn waarin een persoonlijke coachvraag aan de orde komt. Anderzijds kan het een vraag zijn op locatie niveau waar verschillende medewerkers bij betrokken zijn. Locaties is de vraag gesteld op welk onderdeel er behoefte was aan coaching op een locatie. We hebben daarvoor een aantal mogelijkheden gegeven die we het afgelopen jaar als coachvraag hebben geconstateerd vanuit de scans vanuit de verschillende locaties. De aandachtgebieden zullen uitgaan naar:

- Pedagogisch- en veiligheid en gezondheidsbeleid in de praktijk.
- Ontwikkeling van kinderen
- Omgaan met lastig gedrag
- Inrichting van de ruimte
- Individuele- en team coaching.

Gordon's gedachtegoed

draagt bij aan alle vier opvoedingsdoelen

Thomas Gordon was een Amerikaanse klinisch psycholoog. Zijn methode ("way of life") richt zich vooral op positief, duidelijk communiceren met kinderen. Hij introduceerde begrippen als "actief luisteren" en de "ik - boodschap".

Gordon gaat uit van gelijkwaardigheid in relaties, zodat iedereen zichzelf kan zijn en zijn verantwoordelijkheid neemt, rekening houdend met de ander. In opvoedingsrelaties binnen de kinderopvang betekent dit dat de pedagogisch medewerker het kind in zijn waarde laat en respectvol benadert. Effectieve communicatie en oplossingsgerichte conflicthantering worden gestimuleerd. Het "gelijkwaardigheidsprincipe" staat centraal. De opvoeder houdt wel de regie. Het kind krijgt de kans om zelf zijn behoeften te vervullen. De belangrijkste waarde die wij volgens Gordon willen uitdragen is: Ik ben belangrijk, jij bent belangrijk, onze relatie is belangrijk. Door volgens de methode van Gordon te communiceren en handelen op de kinderopvang, wordt actief bijgedragen aan de vier opvoedingsdoelen van Riksen Walraven. Daarnaast verbetert het onze interactievaardigheden. Het biedt handvatten voor het geven van emotionele steun en het begeleiden van interacties tussen de kinderen. Dit met respect voor de autonomie van het kind. Het helpt structuren en grenzen te stellen, stimuleert praten en uitleggen. In dit pedagogisch werkplan wordt beschreven hoe wij Gordon's gedachtegoed toepassen in de dagelijkse pedagogische praktijk.

Actief luisteren

Centraal staat dat we actief luisteren naar kinderen en naar elkaar. Hierin hebben wij als pedagogisch medewerkers een voorbeeldfunctie. Wij stimuleren kinderen om ook actief naar elkaar te luisteren. Door actief te luisteren kunnen we kinderen helpen om duidelijk te maken wat er leeft aan gedachten, behoeften en gevoelens. We helpen met het oplossen van het probleem of het vervullen van een behoefte, maar we nemen het niet over. Deze benadering ondersteunt het ontwikkelen van een positief zelfbeeld. Relaties tussen kinderen onderling en tussen PM⁵ en kind verbeteren en kinderen leren beter omgaan met conflicten en deze zelf op te lossen.

➤ Actief luisteren bij peuters en kleuters

Als een kind ons iets vertelt, dan proberen we te begrijpen wat een kind voelt of wat zijn/haar boodschap betekent. Dat doen we door in eigen woorden te weer te geven wat we denken dat het kind bedoelt. Het kind krijgt zo de gelegenheid om te checken of we het goed begrepen hebben. We geven geen eigen mening, advies of logische oplossing aan het kind en we stellen geen vraag. We geven alleen maar weer wat we uit de boodschap van het kind hebben opgemaakt. Hierdoor wordt het kind gestimuleerd om meer te zeggen en er dieper op in te gaan. Het kind zal hierdoor uit zichzelf het probleem nog eens definiëren en bepaalde inzichten over zichzelf ontwikkelen. Daardoor is het kind al op de goede weg geholpen om zelf het probleem op te lossen. Door steeds samen te vatten wat het kind zegt, tonen we begrip voor de gevoelens van het kind, maar leggen de verantwoordelijkheid van het probleem en de oplossing bij het kind. We doen een beroep op het zelfoplossend vermogen van kinderen en stimuleren dit. Daarnaast wordt de taalvaardigheid van het kind gestimuleerd. Het leert gevoelens onder woorden te leggen, wat tevens goed is voor de sociaal emotionele ontwikkeling. Het kind doet persoonlijke en sociale vaardigheden op. Waarden en normen worden bespreekbaar. Het kind voelt zich gerespecteerd doordat er geen oordeel of mening door hem wordt geveld, wat bijdraagt aan de emotionele veiligheid van het kind.

Voorbeeld van actief luisteren:

Kind (huilend): Kees heeft mijn autootje afgepakt.

PM: Ik zie dat je moet huilen, omdat je boos bent op Kees. Je vindt het niet leuk dat Kees je auto heeft gepakt

Kind: Ja, ik vind Kees stom !

De PM vat samen in haar eigen woorden wat zij ziet (huilen) en wat het kind zegt. Het kind bevestigt waarom het moet huilen en voelt zich begrepen en gerespecteerd in zijn gevoel.

Ik-boodschap

Als kinderen zich op een manier gedragen die niet acceptabel is voor de PM dan verwoorden we dat door middel van een ik- boodschap. Een ik-boodschap beschrijft het gevoel/hoe wij het ervaren als een kind bepaald gedrag vertoont. Het geeft verder geen waardeoordeel over het kind. Het tast de eigenwaarde van het kind niet aan. Het gebruik van de ik-boodschap draagt bij aan duidelijke communicatie

De ik-boodschap bevat drie componenten:

1. Beschrijving van het onaanvaardbare gedrag;
2. Gevoel van de PM
3. Merkbare en concrete gevolg dat dat gedrag voor de PM heeft.

Duidelijke communicatie geeft mogelijkheden tot veranderen van onacceptabel gedrag naar acceptabel gedrag. Het helpt de persoonlijke en sociale vaardigheden te ontwikkelen, zoals rekening houden met

⁵ PM = pedagogisch medewerker

de gevoelens en behoeften van anderen en leert kinderen over normen en waarden in de omgang met elkaar.

Voorbeeld: Jantje schopt de PM op de groep. De PM spreekt Jantje aan met een ik-boodschap om het schoppen te stoppen.
PM: Jantje, jij schopt mij tegen mijn been. Dat doet echt pijn. Ik krijg een blauwe plek op mijn been en mijn broek wordt er vies van.

Door te vertellen hoe het gedrag van het kind voelt laten we de verantwoordelijkheid om iets aan het gedrag te doen bij het kind. Het helpt het kind in zijn ontwikkeling en leert hem verantwoordelijkheid te nemen voor zijn eigen gedrag. We geven het kind het vertrouwen dat hij de situatie aan kan, dat we van hem verwachten dat hij rekening houdt met de ander en we geven hem de kans om zich anders te gaan gedragen.

Ook bij heel jonge kinderen is ik-boodschappen geven van belang. Vanaf een jaar of twee kennen kinderen heel goed de betekenis van veel opmerkingen. Bij baby's en peuters combineren we de ik-boodschap met een non-verbaal gebaar (woorden en daden).

Voorbeeld: Marietje ligt op de verschoontafel, maar wil niet stil liggen als de PM haar probeert een schone luier om te doen. PM houdt haar zacht maar stevig vast en doet de luier om. Ondertussen zegt PM: Ik kan je luier niet omdoen als je zo beweegt. Zo meteen als we klaar zijn, mag je weer spelen.
Dergelijke gedragsboodschappen worden al door heel jonge kinderen begrepen. De boodschappen vertellen het kind wat de behoefte van de PM is en dat zij niet stout is door de eigen verlangens (snel weer willen bewegen en spelen) te hebben. Het kind wordt niet bestraft maar gewezen op gedrag.

Naast het geven van complimenten geven we vooral we ik-boodschappen, zodat er geen waardeoordeel over het kind aan gegeven wordt.

Voorbeeld: Wat fijn dat jij mij helpt met tafeldekken. Dat bespaart mij tijd. Dank je wel!
(i.p.v. Ik vind jou lief, omdat jij mij helpt met tafeldekken)

Onaanvaardbaar gedrag veranderen door de omgeving te veranderen

Door de omgeving te veranderen, komen we aan de behoeften van een kind tegemoet zonder de eigen behoefte (veiligheid en groepsbelang) tekort te doen. Op onderstaande manieren passen we de locaties aan om aan de behoeften van kinderen tegemoet te komen. Dit bevordert de fysieke en emotionele veiligheid van de kinderen. Daarnaast draagt de omgeving hierdoor bij aan het ontwikkelen van persoonlijke vaardigheden van het kind.

➤ Omgeving verrijken

Een effectieve manier om onaanvaardbaar gedrag te stoppen of te voorkomen is de kinderen een grote hoeveelheid interessante dingen aan te rijken. We zorgen ervoor dat er voldoende en uitdagend speelmateriaal aanwezig is om kinderen op alle ontwikkelingsgebieden uit te dagen. Ook het aanbieden van verschillende activiteiten draagt hieraan bij.

➤ Omgeving verarmen

Op bepaalde tijden hebben kinderen een omgeving nodig met weinig prikkels, zoals vlak voor het slapen. Daarom zitten we nog even rustig met kinderen voordat we ze naar bed brengen. De

slaapruidtes zijn sober ingericht, om zo prikkels zoveel mogelijk weg te nemen en kinderen de rust te geven die ze nodig hebben om in slaap te kunnen vallen.

➤ **Leefruimte van het kind uitbreiden**

Met de inrichting van de leefruimtes is er rekening mee gehouden dat kinderen ruimte nodig hebben om aan hun behoeften te kunnen voldoen. Zo wordt in de binnenruimtes gezorgd voor voldoende loop- en speelruimte zodat kinderen fijn kunnen spelen, zonder dat zij zich kunnen bezezen. Waar mogelijk wordt op gezette tijden gebruik gemaakt van een speelhal of speelzaal, waar gerend, gekropen, geklauterd en gefietst kan worden. Ook buiten is er voldoende ruimte om lekker rond te rennen en bezig te zijn.

➤ **Leefruimte van het kind beperken**

Om een kind veilig te laten spelen, maken we bij jonge kinderen vaak gebruik van een box. Zowel voor het kind in de box als voor de grotere kinderen is er op gezette tijden ruimte om naar hartenlust te spelen zonder dat ze elkaar daarbij kunnen bezezen. Het jonge kind kan lekker met eigen speelgoed in de box spelen en de grotere kinderen observeren tijdens hun spel. De grotere kinderen hebben even de ruimte zonder dat de jongste kinderen in de verdrinking komen.

Binnen praten en lopen we rustig, buiten mogen kinderen lekker rennen, stoeien en lawaai maken of met zand spelen.

➤ **Omgeving vereenvoudigen**

Kinderen kunnen zich vaak onaanvaardbaar gedragen omdat hun omgeving te moeilijk en te ingewikkeld voor hen is. Wij ondervangen dit door de inrichting van onze opvanglocaties aan te passen aan de kinderen. We zorgen voor speelgoed en spelmateriaal wat aansluit bij de ontwikkeling van het kind. Ook stemmen we gebruiksvoorwerpen af op de kinderen.

Een eenvoudig voorbeeld hiervan is dat wij gebruik maken van onbreekbare borden en lichte plastic bekers om uit de drinken die de kinderen goed zelf kunnen vasthouden. Kastjes waar kinderen zelf hun speelgoed uit mogen halen zijn aangepast op het gebruik door kinderen en gemakkelijk te openen. Dat geldt ook voor het aanwezige sanitair. Dit is aangepast aan de lengte van jonge kinderen of er wordt gebruik gemaakt van opstapjes en wc-verkleiners.

➤ **Alternatieve activiteit aanbieden**

Als een kind met iets speelt op een manier die niet aanvaardbaar is, dan kan het frustratie bij het kind geven als we het afpakken of verbieden. Als we iets verbieden of afpakken, dan bieden we een kind gelijk een alternatief om mee te spelen. Kinderen accepteren meestal zonder enig probleem een vervanging als de PM die vriendelijk en kalm aanbiedt. Het verbieden (verbaal) wordt gedaan middels een ik-boodschap.

➤ **Kinderen voorbereiden op een verandering van omgeving**

Dit doe we door middel van een vast dagritme en met het gebruik van dagritme kaarten. Zo weten kinderen waar ze aan toe zijn, wat hun gevoel van emotionele veiligheid vergroot. Kinderen weten bij ons wat we op welke moment van de dag met elkaar gaan doen. Mocht er iets veranderen in het dagritme, dan vertellen we dat van tevoren aan de kinderen. We betrekken de kinderen actief bij de verandering.

Voorbeeld: de klusjesman is aan het werk in het speellokaal, waardoor er die dag niet in het lokaal gespeeld kan worden door de peuters en kleuters. We vragen hen wat het alternatief kan zijn, zodat zij zich betrokken voelen en zelf mee kunnen beslissen wat er in plaats van de betreffende activiteit gedaan kan worden. Dit stimuleert tevens het probleemoplossend vermogen en draagt bij aan de ontwikkeling van persoonlijke vaardigheden.

Bemiddelen bij kinderruzies

We helpen kinderen bij het zelf oplossen van hun conflicten. Kinderen leren van conflicten door te ervaren dat eigen behoeften belangrijk zijn, maar ook die van anderen.

Als kinderen ruzie maken, observeren we eerst hoe het zich ontwikkelt. Is het nodig om te helpen of kunnen ze het écht zelf. We letten op of ze aan elkaar gewaagd zijn, en of ze elkaar geen pijn doen. Als een ruzie niet door de kinderen zelf opgelost kan worden, en de emoties lopen te hoog op dan gaan we helpen met oplossen. Hiervoor gebruiken we het zes stappenmodel.

Dit model heeft als meerwaarde dat er geen verliezers zijn in het conflict, maar het helpt om de ruzie op een gelijkwaardige manier op te lossen. Onze overtuiging is dat we op deze manier kinderen helpen in het ontwikkelen van persoonlijke en sociale vaardigheden en dát geeft hen zelfvertrouwen; “ik kan het zelf”!

De overlegmethode in stappen:

Stap 1. Waar gaat de ruzie over? Wat willen de betrokken kinderen?

Stap 2. Wat kunnen we er aan doen?

Stap 3. We bespreken met de kinderen de oplossingen.

Stap 4. We kiezen de beste oplossing (volgens iedereen).

Stap 5. Onderzoek bij de kinderen of iedereen het er mee eens is, en dan kan het spel weer opgepakt worden.

Stap 6. Het spel/gedrag volgen en kijken of het goed gaat, en of de betrokken kinderen blij zijn met de oplossing.

Voorbeeld:

Stap 1: Janna en Eline maken ruzie over een pop. Ze trekken er beide aan en schreeuwen en huilen. We kijken eerst of ze de ruzie zichzelf oplost. Ze zijn beide even sterk, maar de pop wordt bijna kapot getrokken en vervolgens gaan de meisjes elkaar te lijf. Dat is het moment waarop we ingrijpen.

We lopen naar beide meisjes toe en zeggen op rustige toon: Wat zijn jullie boos op elkaar! Jullie willen allebei graag met de pop spelen, hè? Geef de pop maar even aan mij, dan praten we er samen over. We troosten beide kinderen door ze naast ons neer te zetten aan tafel en een arm om hen heen te slaan. We zorgen dat beide kinderen kalmeren. Vaak lost de ruzie zichzelf dan al op. Beide meisjes zijn weer rustig en besluiten zelf dat ze samen verder willen spelen. Soms komen kinderen er niet samen uit. Dan bespreken we één voor één de behoefte van beide kinderen.

Janna wil graag met de pop, omdat zij altijd met die pop speelt op de opvang. En nu opeens wil Eline ook met dezelfde pop spelen. Eline wil ook wel eens met die pop, want Janna speelt altijd met de pop en Eline is de moeder, dus wil zij de pop in bed leggen.

Stap 2: We laten merken dat we beide kinderen gehoord hebben door kort samen te vatten wat ze gezegd hebben. Daarna vragen we beide meisjes wat de oplossing kan zijn. Janna zegt dat zij eerst met de pop wil spelen en dat daarna Eline mag. Eline zegt dat zij de moeder is en de pop in bed legt. Janna kan de pop daarna weer uit bed halen als ze gaan “wandelen.”

Stap 3 en 4: We bespreken beide oplossingen en al pratend over het fantasiespel dat de meisjes speelden (ze zijn twee moeders die samen in een huis wonen en daarna met hun kind gaan wandelen) beslissen de meisjes dat Eline de pop in bed mag leggen en dat Janna daarna de wandelwagen mag duwen.

Stap 5: Beide meisjes vervolgen hun spel. We letten goed op of het nu goed gaat.

Stap 6: Als de meisjes met de pop aan het wandelen zijn, vragen we nog even of het een goede oplossing was om zo samen verder te spelen met de pop. We checken of beide kinderen blij zijn met de oplossing.

De vier opvoedingsdoelen Riksen Walraven zijn het uitgangspunt van ons pedagogisch handelen waarin wij ons laten leiden door Gordon's gedachtegoed. Vanuit de verplichting in de Wet Kinderopvang en Kwaliteitsregels Peuterspeelzalen dragen wij op onze locaties actief bij aan de vier opvoedingsdoelen van professor J.M.A. Riksen-Walraven.

De vier opvoedingsdoelen zijn:

1. Een gevoel van emotionele veiligheid bieden;
2. Gelegenheid tot het ontwikkelen van persoonlijke competenties bieden;
3. Gelegenheid tot het ontwikkelen van sociale competenties bieden;
4. De kans om zich waarden en normen, de "cultuur" van een samenleving, eigen te maken; Socialisatie.

De methode van Gordon geeft ons handvatten voor het stimuleren van de ontwikkeling van kinderen en draagt bij aan de vier opvoedingsdoelen. Gordon's gedachtegoed, de scholing en coaching hiervan is de basis voor het (verder) ontwikkelen van pedagogische interactievaardigheden van onze medewerkers. Het helpt onze medewerkers o.a. de emoties en gedachten van kinderen in allerlei situaties te lezen en deze te benoemen. Hieronder gaan we kort in op de vier opvoedingsdoelen en hoe we hieraan werken. Een uitgebreidere beschrijving van hoe we dat doen binnen onze organisatie en deze locatie is beschreven en uitgewerkt in de overige hoofdstukken van dit pedagogisch werkplan en in de volgende bijlagen:

- Uitwerking onderdelen dagritme in relatie tot SLO-doelen en Opvoedingsdoelen Wet KOV;
- Uitwerking mogelijke speelhoeken in relatie tot SLO-doelen en Opvoedingsdoelen Wet KOV.

Een gevoel van emotionele veiligheid bieden

Het bieden van een gevoel van veiligheid is de meest basale pedagogische doelstelling voor alle vormen van kinderopvang.

- **Vaste en responsief-sensitieve⁶ pedagogisch medewerkers:** De methode van Gordon helpt ons sensitief te reageren op kinderen en hun behoeften te herkennen. Een goede communicatie en positief contact tussen de pedagogisch medewerkers en het kind zijn essentieel om een gevoel van emotionele veiligheid te bieden. Gordon's gedachtegoed helpt ons om te luisteren wanneer het kind ons iets wil vertellen, ook als het niets zegt. Het geeft ons handvatten en voorbeelden in sensitiviteit en het voorleven van sensitiviteit. We sluiten aan bij de belevingswereld van het kind. We zorgen ervoor dat ieder kind zich welkom voelt door het kind bij binnenkomst en vertrek te begroeten bij naam. We tonen belangstelling voor de belevenissen van het kind en reageren hier sensitief op.
Ieder kind maakt deel uit van een stamgroep en er worden maximaal drie vaste pedagogisch medewerkers aan een kind gekoppeld. Het kind kan erop rekenen dat er altijd minimaal één van de vaste pedagogisch medewerkers aanwezig is. Vaste pedagogisch medewerkers bevorderen het opbouwen van een vertrouwensband tussen kind en medewerker. Vaste

⁶ De **sensitieve houding** - ook wel de sensitieve responsiviteit - van een opvoeder is een maat voor de kwaliteit van zijn opvoedend handelen. Zij geeft aan in hoeverre de opvoeder de signalen van een kind opvangt, juist interpreteert en er effectief op reageert. Kenmerken van een sensitieve houding: speelsheid, liefhebben, acceptatie, nieuwsgierigheid en empathie. Een sensitieve houding veroorzaakt bij een kind een gevoel van vertrouwen, toegankelijkheid en bereikbaarheid. Dit zijn de voorwaarden voor een veilige hechting. Met name John Bowlby benadrukte het belang van een sensitieve houding in de opvoeding. Thomas Gordon vertaalde theoretische inzichten van Bowlby en anderen naar praktische opvoedtips.

stamgroepen zorgen ervoor dat kinderen zich ook vertrouwd met en veilig tussen de andere kinderen van de groep voelt. Een jong kind leert al bij ons in de kinderopvang dat pedagogisch medewerkers ook goed voor hem of haar zorgen als papa of mama er niet zijn. De pedagogisch medewerkers nemen dan de functie van hechtingsfiguur over. De vaste pedagogisch medewerkers zijn aanspreekpunt voor ouders/verzorgers, maar ook voor het kind.

- **Aanwezigheid van bekende leeftijdsgenoten:** In een vertrouwde groep kunnen kinderen gevoelens van verbondenheid en sociale verantwoordelijkheid ontwikkelen. Door deel uit te maken van een vaste basisgroep ontstaat er ook vertrouwdheid tussen de vaste kinderen in de groep onderling. Door de methode van Gordon helpen we kinderen ook onderling goed en positief te communiceren. Wij zijn daarin een voorbeeld, maar kunnen kinderen hierin ook stimuleren. Ook het wij-gevoel in de groep draagt bij aan een gevoel van vertrouwdheid bij de kinderen. Het onderdeel zijn van een groep geeft jonge kinderen een gevoel van vertrouwdheid. Daarom werken we met vaste stamgroepen (zie ook hoofdstuk Kwaliteit, alinea Stamgroepen en Welzijn en Wanneer).
- **De inrichting en het gebruik van de omgeving:** De inrichting van de basisgroepruimte levert een bijdrage aan een gevoel van geborgenheid. Aandachtspunten zijn akoestiek, licht, kleur en indeling van de ruimte. Bij de inrichting en het gebruik van de ruimtes speelt Gordon's gedachtegoed een grote rol. Door de inrichting van de ruimtes en het begrenzen van ruimtes binnen en buiten kunnen kinderen veilig en ongestoord spelen, samen of alleen. De inrichting is herkenbaar door gedeeltelijk vaste speelhoeken. Op het KDV hebben kinderen een vaste, prikkelarme slaapplek.
- **Dagritme:** Dagritme en rituelen geven kinderen duidelijkheid over wat er tijdens de dag allemaal in de groep gebeurt. Dit is voorspelbaar en geeft structuur, regelmatig en zekerheid voor kinderen wat bijdraagt aan een gevoel van veiligheid en verbondenheid. Het dagritme sluit aan bij de behoeften van het kind en biedt ruimte voor spelen, uitdaging en rust passend bij de ontwikkelingsfase van het kind. De herhalingen en daardoor herkenbaarheid in activiteiten binnen het dagritme, de herkenning van de inrichting van de ruimtes, speelhoeken en eigen bedje dragen tevens bij aan de vertrouwdheid en emotionele veiligheid in de groep.
- **Positieve benadering:** We respecteren de eigenheid van een kind o.a. door te benoemen wat kinderen wel mogen in plaats van wat kinderen niet mogen. We spreken kinderen aan op hun gedrag en niet op wie ze zijn. We geven kinderen de vrijheid om te spelen en te leren en zich hierdoor op de eigen wijze te kunnen ontwikkelen. Een positieve benadering gaat verder dan alleen communicatie. Het betreft de gehele interactie tussen en (voor)leefwijze van PM'ers en kinderen. Zie ook het hoofdstuk over Gordon's gedachtegoed.

Zie verder ook de beschrijving bij hoofdstuk Kwaliteit, hoofdstuk Gordon, hoofdstuk Talentontwikkeling en hoofdstuk Zorg voor kinderen. In deze hoofdstukken gaan we uitgebreid in op hoe we emotionele veiligheid, structuur en herkenbaarheid bieden in interactie, verzorging en activiteiten en worden (observeerbare) voorbeelden gegeven die extra handvatten geven bij de beschrijvingen.

Aansluitend zijn er diverse protocollen en richtlijnen in het kwaliteitssysteem van de stichting opgenomen. Het handelen volgens deze protocollen dragen tevens bij aan het bieden van emotionele veiligheid en een emotioneel veilig klimaat binnen de opvang:

M3 Meldcode kindermishandeling en huiselijk geweld

P7 Protocol problematische gezinssituaties

P8 Protocol verlieservaringen binnen de locatie

Het ontwikkelen van persoonlijke competenties bevorderen

Met het begrip persoonlijke competentie worden persoonskenmerken zoals veerkracht, zelfstandigheid, zelfregulering en zelfsturing gedrag (executieve functies), zelfvertrouwen, flexibiliteit en creativiteit bedoeld. Dit stelt een kind in staat om allerlei typen problemen adequaat aan te pakken en zich goed aan te passen aan veranderende omstandigheden. Bij kinderen zijn exploratie en spel de belangrijkste middelen om greep te krijgen op hun omgeving. Door de communicatie- en interactievaardigheden vanuit de Gordonmethode actief te hanteren ondersteunen we de ontwikkeling van persoonlijke competenties bij kinderen. Talentenontwikkeling staat hierbij centraal, maar ook kinderparticipatie draagt hieraan bij. Onder persoonlijke competenties verstaan we:

Emotionele competenties: het gevoel er te mogen zijn en op anderen te kunnen vertrouwen ontstaat bij kinderen in relatie tot andere mensen. Zie ook opvoedingsdoel emotionele veiligheid en hoofdstuk Gordon.

Sociale competenties: deze ontstaat in relatie tot andere mensen. Zie volgend opvoedingsdoel voor meer informatie.

Morele competenties, executieve functies en zelfregulatie: (Jonge) kinderen willen er graag bij horen en verlangen naar goedkeuring. Ze zijn ontvankelijk voor regels en gezamenlijke rituelen. Ze leren gehoorzamen en ook om zichzelf te gehoorzamen. Ze worden minder impulsief (ontwikkeling executieve functies). Executieve functies en zelfregulatie hebben mensen constant nodig in het dagelijkse leven. Ze zijn cruciaal voor leren en de ontwikkeling van kinderen: ze zorgen voor gezond en positief gedrag, motivatie, emoties en het besef om gezonde keuzes te kunnen maken voor zichzelf, maar ook voor anderen, voor nu en in de toekomst.

Voorwaarden voor de ontwikkeling van morele competenties, executieve functies en zelfregulatie zijn een gezonde opvoedstijl (zie hoofdstuk 2 Gordon's gedachtegoed) en een veilige hechting (zie hoofdstuk 1 Kwaliteit en opvoedingsdoel emotionele veiligheid bieden). Onze inrichting, materialen en activiteiten dagen kinderen uit omnet iets boven het niveau van hun huidige competentie te werken. Ook de vele herhalingen in activiteiten en spel om veel te kunnen oefenen helpt kinderen bij de ontwikkeling van executieve functies en zelfregulatie. Wij stimuleren dit door zelf het goede voorbeeld te zijn, het voor te doen. We bespreken met kinderen wat we doen en hoe we dit (kunnen) doen. We helpen kinderen hierdoor 'het zelf te doen' en zelf te bedenken *hoe* het zelf te doen (strategieën te bedenken). Ook door het duidelijk stellen van grenzen, zorgvuldig naar kinderen te kijken en goed te luisteren helpen we het kind bij het ontwikkelen van de executieve functies en zelfregulatie.

Motorisch-zintuiglijke competenties: Kinderen hebben een aangeboren drang om dingen zelf te doen. Eerst binnen de relatie met hun verzorgers en later in toenemende mate zelfstandig. Het gaat hier om grof motorische vaardigheden, fijn motorische vaardigheden, evenwicht bewaren, bewegen op muziek en maken van ritmische bewegingen, plezier in bewegen, gevaar onderkennen, plezier in zintuiglijke ervaringen, bouwen en uitvinden. Zie ook hoofdstuk 4 Talentenontwikkeling. Op VVE locaties zijn activiteiten die de motorisch-zintuiglijke competenties stimuleren terug te vinden in de uitvoer van de VVE methodieken die wij gebruiken.

Cognitieve competenties: Kinderen zijn jonge onderzoekers. Ze willen hun wereld snappen: hun sociale wereld, hun gevoelswereld en de natuur en de dingen. Ze verruimen hun wereld door nieuwe ontdekkingen. Onder cognitieve functies verstaan we ook denken en ontluikende gecijferdheid. Zie ook hoofdstuk 4 Talentenontwikkeling en de uitvoer van de VVE methodieken op VVE locaties.

Taal en communicatieve competenties: Zelfs de aller-jongste kinderen hebben vaardigheden om zichzelf kenbaar te maken. Door geluidjes, gebaren, kijken, oogcontact. Rond het eerste jaar komt daar taal bij. De taal van jonge kinderen is aanvankelijk zeer beperkt, maar effectief voor de goede verstaander.

Zie ook hoofdstuk Gordon en hoofdstuk Talentenontwikkeling hoe wij ruimte geven aan kinderen om taal en communicatieve competenties aan te leren en dit stimuleren. Op VVE locaties zijn activiteiten die de taalvaardigheid stimuleren terug te vinden in de uitvoer van de VVE methodieken die wij gebruiken.

Expressieve en beeldende competenties: Ritmes en bewegen en zanggeluid maken horen bij de natuur van mensen. Evenals de neiging om zich uit te drukken in materie, door verven, tekenen, kleien, dingen maken en versieren. Plezier in schoonheid, eigen lijf en samenzijn zijn hiermee verbonden. Zie ook hoofdstuk Talentenontwikkeling voor een uitgebreide beschrijving en observeerbare voorbeelden die laten zien hoe we dit doen.

Gezonde leefstijl: Zie voor een uitgebreide beschrijving hoofdstuk 5, Zorg voor kinderen.

Ruimte voor exploratie en spel bevorderen we o.a. door:

- **Inrichting en gebruik van de ruimte en het aanbod van materialen en activiteiten:** De inrichting van de ruimte is zodanig dat een kind zich veilig voelt en met aan de leeftijd aangepast materiaal kan spelen, in de ontwikkeling wordt uitgedaagd en gelegenheid heeft voor fantasiespel.
- **Vaardigheden van pedagogisch medewerkers in het uitlokken en begeleiden van spel:** PM schept condities voor spel door een aanbod van materialen en activiteiten dat aansluit bij het ontwikkelingsniveau en de interesse van een kind, zonder een kind het initiatief uit handen te laten geven.
- **Aanwezigheid van bekende leeftijdsgenoten:** Goede relaties met leeftijdsgenoten bevorderen de kwaliteit van hun uitwisselingen en van hun spel. Ieder kind maakt deel uit van een vaste stamgroep.
- **Positieve benadering:** Het accent ligt op wat een kind kan. We geven kinderen complimenten en stimuleren vanuit een positieve benadering de ontwikkeling.

Gelegenheid tot het ontwikkelen van sociale competenties bieden.

Het begrip "sociale competentie" omvat een scala aan sociale kennis en vaardigheden, zoals zich in een ander kunnen verplaatsen, kunnen communiceren, samenwerken, andere helpen, conflicten voorkomen en oplossen en het ontwikkelen van sociale verantwoordelijkheid. De communicatie over en weer met leeftijdsgenoten, het deel zijn van een groep en het deelnemen aan groepsgebeurtenissen biedt kinderen een leefomgeving voor het opdoen van sociale competenties. Sociale competenties ontstaan in relatie met andere mensen. Het geeft aan kinderen de kans om zich te ontwikkelen tot evenwichtige personen die functioneren in de samenleving. Door communicatie- en interactievaardigheden voor te leven stimuleren we kinderen actief sociale competenties te ontwikkelen. Kinderen doen het gedrag van volwassenen na (imiteren). Ook door het kind te stimuleren andere kinderen te troosten en emoties en het bijbehorende gedrag te benoemen dragen we actief bij het de gelegenheid tot het ontwikkelen van sociale competenties. Ook de groepsregels dragen hieraan bij. Het deel uitmaken van een (stam) groep en de verbondenheid met de kinderen en pedagogische medewerkers vergroot het gevoel van erbij te horen. Dit doen we door kinderen duidelijk te laten weten dat ze tot welke groep ze behoren op de kinderopvang en welke pedagogisch medewerkers bij hen horen als vast aanspreekpunt. Ook het stimuleren van samen liedjes zingen in de kring en meedoen aan de groepsactiviteiten zijn voorbeelden hoe wij kinderen samenhangsgevoel willen bijbrengen. Evenals het samen spelen, samen eten en drinken, gezamenlijke rituelen en vieringen in de groep. We vragen kinderen om te helpen bij het opruimen, feestjes en rituelen voor te bereiden, etc. Door middel van de overlegmethode van Gordon stimuleren we kinderen conflicten zelf op te lossen. Op de opvang stimuleren we kinderen om hulp te vragen en hulp te ontvangen. Bijvoorbeeld bij het aan- en uitkleden: het kind vragen om de armen omhoog te doen bij het uitrekken van een trui of de voeten in de schoenen te steken bij het schoenen aandoen voor het buitenspelen. Ook stimuleren we kinderen waar mogelijk om elkaar om hulp te vragen en hulp te bieden. Zie ook de hoofdstukken Gordon's gedachtegoed en Talentenontwikkeling voor meer uitleg en voorbeelden hoe we bijdragen aan het ontwikkelen van sociale competenties.

De kans om zich waarden en normen, de "cultuur" van een samenleving, eigen te maken; socialisatie.

De kinderopvang biedt een bredere samenleving dan het gezin, waar kinderen in aanraking komen met andere aspecten van de cultuur en de diversiteit die onze samenleving kenmerkt. De groepssetting biedt daarom in aanvulling op de socialisatie in het gezin, eigen mogelijkheden tot socialisatie en cultuuroverdracht. De methode van Gordon is hierbij onze leidraad. Het hoofdstuk over Gordon's gedachtegoed beschrijft onze visie op interactie tussen volwassenen en kinderen, kinderen en kinderen onderling, volwassenen en volwassenen onderling: de wijze waarop wij met elkaar willen omgaan, opvoeden en samen leven binnen onze kinderopvang. Het beschrijft de cultuur binnen onze organisatie en kinderopvang waar onze medewerkers, kinderen en klanten/ouders deel van uitmaken en hoe wij dit overbrengen in de kinderopvang.

Ook kinderpaticipatie draagt hieraan bij. We praten met elkaar over wat ons bezig houdt, zoals gebeurtenissen in de groep of in de actualiteit. We hebben gezamenlijk groepsregels opgesteld die we regelmatig bespreken. We luisteren naar elkaar en respecteren elkaar. Hierop zien we actief toe.

In onze kinderopvang leren kinderen democratische waarden als samen delen, elkaar helpen, samen conflicten op te lossen, omgaan met verschillen, rekening te houden met elkaar en goede omgangsmanieren.

Binnen onze kinderopvang maken kinderen van verschillende sociale en culturele achtergronden deel uit van dezelfde groep. Ook kinderen met beperkingen zoals fysieke beperkingen, kinderen die extra zorg nodig hebben of kinderen met sociaal-emotionele beperkingen maken deel uit van de groep.

Zie ook hoofdstukken Gordon's gedachtegoed, Talentenontwikkeling, de groepsregels, etc.) voor een uitgebreide beschrijving en voorbeelden hoe wij de kinderen gelegenheid bieden normen en waarden eigen te maken en dit ook actief stimuleren.

Groepsregels

Groepsregels formuleren we positief. We formuleren een beperkt aantal regels. We benoemen het gedrag wat we willen zien, in plaats van wat we niet willen zien. Hierdoor weten kinderen beter welk gedrag er van hen verwacht wordt. Verbieden/nee zeggen (negatief geformuleerd) doen we alleen als er gevaar dreigt voor het kind of voor de groep (bij pijn doen of letsel oplopen, dingen kapotmaken of gevaarlijke situaties). We stoppen dan het ongewenste gedrag door te zeggen: Stop met We geven aan waarom het kind moet stoppen. Gevolgd door het gedrag wat wel gewenst is.

Voorbeeld van onveilig ongewenst gedrag stoppen:

Stop met slaan. Ik zie dat Pietje huilt want hij voelt pijn. Hoe komt het dat je boos bent op Pietje ?

We maken onderscheid tussen organisatiebrede en locatiegerichte groepsregels. Locatiegerichte groepsregels zijn groepsregels die locatie gerelateerde risico's voor veiligheid en gezondheid zo klein mogelijk houden. De groepsregels worden waar mogelijk samen met de kinderen opgesteld en regelmatig besproken. Het team en de kinderen zijn op de hoogte van alle groepsregels. We stimuleren de kinderen om de groepsregels na te leven en geven zelf het goede voorbeeld.

Groepsregels organisatiebreed:

- We zijn aardig voor elkaar; we helpen elkaar en luisteren naar elkaar,
- We vragen of zeggen het altijd als we de groepsruimte verlaten,
- We wassen onze handen als we naar de wc zijn geweest,
- We wassen onze handen voordat we gaan eten,
- Speelgoed is om mee te spelen en het is voor iedereen,
- Binnen praten we rustig.

Dagritme van de stamgroep

Een vast dagritme biedt kinderen structuur en houvast aan kinderen en is herkenbaar voor kinderen. Daardoor draagt een vast dagritme bij aan de emotionele veiligheid van kinderen. Door de herkenbaarheid bevordert het vast dagritme de zelfstandigheid van kinderen en geeft zelfvertrouwen om dingen zelf te doen.

Het dagritme kan per stamgroep en locatie verschillen, maar is in grote lijnen overal hetzelfde. Het dagritme bevat onderdelen als eetmomenten, vrij spelen, buiten spelen, georganiseerde (groeps) activiteiten, etc. Hoewel het dagritme zoveel mogelijk aangehouden wordt, is er ook ruimte om hierop af te wijken. Het afwijken van het dagritme, wordt altijd duidelijk van tevoren met de kinderen besproken en er wordt uitgelegd waarom er afgeweken wordt. Een voorbeeld: als het weer heel erg slecht is, dan kan er besloten worden om niet naar buiten te gaan op het vaste moment in het dagritme. Dit wordt de kinderen op tijd gemeld en er wordt uitgelegd dat het te hard stormt en regent om naar buiten te gaan. Het alternatief wordt ook met de kinderen besproken (bijvoorbeeld: “vandaag gaan we in plaats van naar buiten in het speellokaal spelen, want het regent en waait vandaag veel te hard om naar buiten te gaan”).

Het dagritme van deze locatie staat beschreven in deel 2 van dit werkplan.

Een bijzondere plek van baby's in de opvang

Baby's hebben hun eigen ritme en behoeftes

Baby's hebben een omgeving nodig waarin zij alle mogelijkheden krijgen om zich te ontwikkelen. Ze slapen, drinken en verkennen de wereld wanneer zij daaraan behoefte hebben.

Hun eigen ritme

Wij gaan mee in het ritme van de baby en zorgen ervoor dat we voldoen aan de basisbehoeftes. Baby's hebben hun eigen ritme en over het ritme en de behoeftes van de baby hebben pedagogisch medewerkers veel contact met ouders. Tijdens de intake wordt het ritme en de behoefte van de baby besproken. Wijzigingen in het ritme en andere behoeftes komen aan bod bij het breng- en haal moment.

Letterlijk ruimte geven

We geven baby's letterlijk de ruimte in bijvoorbeeld de grote grondbox of op een kleed in de groepsruimte of in het gras. In de grondbox heeft de baby een veilige plek en ruimte om te rollen en te bewegen. Ook met de allerkleinsten gaan we vaak naar buiten en maken we plezier. We stimuleren het kind door passief speelgoed aan te bieden wat de baby prikkelt om te onderzoeken

Meevoelen en inleven

Elke baby is anders en ervaart anders. We lachen mee met de schaterlach van het kind en troosten hem wanneer hij verdrietig is. We zorgen er voor dat de baby zich op zijn/haar gemak voelt door positieve communicatie en stressreductie als het kind zich niet prettig voelt. Dat doen we op basis van de Gordon@communicatievaardigheden waarbij we actief werken aan het vergroten van het “geen probleemgebied”. Door actief te kijken en te luisteren naar een baby bieden we basisveiligheid op grond waarvan het kind zijn omgeving kan ontdekken. Voor de baby's zetten we een beperkt aantal vaste medewerkers in die verantwoordelijk zijn voor de verzorging en begeleiding van de baby's.

Bewust aandacht hebben

In alle rust passen we ons tempo aan het ritme van een baby aan. Niet alleen met onze stem maar ook in ons gedrag stellen we de baby gerust en maken we echt contact. We zorgen voor voldoende één op één momenten op een dag. We werken bewust aan een plezierige en evenwichtige relatie. Zo bouwen we bewust aan de ontwikkeling van het zelfbeeld en het zelfvertrouwen. Daarmee stimuleren we de ontwikkelkansen.

Net als thuis

Het ritme van thuis, houden wij ook aan. Naast de momenten waarop we met de baby spelen en hem verzorgen zorgen we er ook voor dat er voldoende rust is. Zo wisselen rustige en drukke momenten elkaar af. We benutten de andere kinderen of de groep bewust als ontwikkelkans, kinderen zijn soms ook elkaars pedagoog. We stemmen af op de behoefte van het kind en de signalen die het afgeeft. Met betrekking tot het dagritme is er altijd overleg tussen ouders en pedagogisch medewerkers.

Oog hebben voor risico's en hygiëne

Beschermen en loslaten zijn voor een kind voorwaarden om zich te ontwikkelen. We zoeken naar de balans tussen een veilige, schone omgeving en een omgeving waarin een kind de ruimte krijgt om te ontdekken en te proberen. We passen de omgeving aan als we merken dat het een belemmerende invloed heeft op de ontwikkeling van baby's. Het verrijken of verarmen van de omgeving is altijd afgestemd op de zichtbare behoefte van jonge kinderen.

Zelf ontdekken

De wereld ontdekken doet een baby vanuit zichzelf. Verschillende materialen en vormen nodigen hem uit om te kijken, te voelen en te proeven. De zintuigelijke ervaringen zien we als belangrijke basis voor de verdere ontwikkeling. Het nodigt uit om verder te kijken en stimuleert hem het nog eens te proberen. We gunnen een kind alle tijd om te onderzoeken en zorgen ervoor dat hij zich ongestoord kan verwonderen en zelf kan experimenteren.

Uitnodigen en prikkelen

Pedagogisch medewerkers herkennen spontane situaties en momenten die een baby uitnodigen te ontdekken en te leren. Ook creëren ze situaties waarin baby's geprikkeld worden om op onderzoek uit te gaan en zich te ontwikkelen.

We reageren op initiatieven van baby's door taal geven aan gebeurtenissen, situaties en ervaringen. daarmee laten we ze merken dat we hen serieus nemen.

Kennis van baby's

Onze professionele medewerkers doen niets liever dan een kind aandacht geven, hem verzorgen en hem zien opgroeien. We weten wat een baby nodig heeft en hoe we ervoor zorgen dat een baby zelf zijn weg kan gaan.

Vanuit de overtuiging dat veilige gehechtheid de basis is voor alle verdere ontwikkeling van een baby, zorgen we er voor dat de medewerkers in staat zijn om de signalen van baby's te zien en er direct en adequaat op te reageren.

Daarnaast zijn we op de hoogte van de wetenschappelijk inzichten over de ontwikkeling van het babybrein. Deze kennis is voor de pedagogisch medewerkers richtinggevend in de manier van werken met de jongsten.

Naast elkaar

De pedagogisch medewerkers hebben goed persoonlijk contact met ouders en overleggen over het welbevinden en de ontwikkeling. Mooie momenten maar ook over eventuele zorgen. We delen graag plezierige momenten en houden ouders goed op de hoogte via een dagboekje en sturen hen eventueel foto's.

Babygebaren:

Op sommige locaties hebben de medewerkers zich gespecialiseerd in babygebaren. Mocht dat op de locatie van uw kind het geval zijn dan vindt u dit terug in het locatie specifieke deel van het pedagogisch werkplan.

Iedereen heeft talenten. Om kinderen te helpen hun talenten te ontdekken bieden we uitdaging en geven we ruimte.

Bij talentontwikkeling komt de stimulering van alle ontwikkelingsgebieden bij kinderen aan bod. Dit doen we met respect voor de eigenheid, het eigen ontwikkelingstempo en de eigen ontwikkelingswijze van het kind. We zijn sensitief voor de behoeften van het kind en helpen het kind in de eigen behoefte te voorzien hierbij geholpen door de Gordon methode. Talentontwikkeling draagt actief bij aan de vier opvoedingsdoelen van Riksen Walraven (zie hoofdstuk Opvoeden).

We zorgen ervoor dat alle ontwikkelingsgebieden van kinderen gestimuleerd worden bij activiteiten in de kinderopvang. Vaak worden bij een activiteit meerdere ontwikkelingsgebieden tegelijk gestimuleerd en doen kinderen tevens persoonlijke en sociale vaardigheden op, worden normen en waarden overgedragen.

“Spelen is de natuurlijke manier van jonge kinderen om te leren en hun omgeving te verkennen. Spelen geeft plezier. Door te spelen oefenen kinderen alle sociale, emotionele, cognitieve, morele en communicatieve vaardigheden die ze nodig hebben. Jonge kinderen hebben een aangeboren drang tot leren en ontwikkelen. Ze zijn nieuwsgierig en hebben een enorm doorzettingsvermogen. Ze blijven proberen tot ze iets kunnen of snappen.”⁷

Een specificatie van activiteiten in het kader van het dagritme en/of VVE en speelhoeken waar vrij gespeeld kan worden in relatie tot SLO-doelen en opvoedingsdoelen staat in de bijlagen.

Talentedontwikkeling bij peuters en kleuters

Peuters hebben een groeiend taalvermogen en leren verschillende standpunten te zien. Peuters leren door te kijken en te imiteren. Daarom zorgen wij ervoor dat er een activiteiten aanbod is, waarbij peuters leerrijke ervaringen kunnen opdoen. Peuters krijgen inzicht in afbeeldingen, symbolen, getallen en woorden. Wij ondersteunen ze daarbij door te zorgen voor voldoende spelmaterialen waarbij zij daarmee aan de slag kunnen gaan. We laten ze helpen bij dagelijkse dingen en geven ze de ruimte om dingen zelf te doen. We stimuleren kinderen om steeds een stapje verder te gaan en te leren. Hierdoor ontwikkelen kinderen zelfvertrouwen. Als een kind iets wel graag wil doen, maar het nog niet alleen durft of kan, dan helpen we het kind daarbij. Door het aan te moedigen, gerichte instructies te geven of fysiek te ondersteunen. Het kind geeft zelf aan dat het iets wil oefenen en mag dat in zijn eigen tempo doen. Door het kind de ruimte te geven om de nieuwe vaardigheden steeds te herhalen, zal het kind zich zeker van zichzelf gaan voelen. Nieuwe vaardigheden moeten inslijten bij kinderen door ze veel te doen. Pas als de nieuwe vaardigheid “geautomatiseerd” is, krijgt het kind weer aandacht en energie voor nieuwe dingen om te leren.

Motorische ontwikkeling. Ook bij peuters en kleuters maken we onderscheid in de grove en fijne motoriek. Naar mate een kind ouder wordt en verder komt in zijn ontwikkeling, zal de fijne motoriek meer gestimuleerd worden. De grove motoriek ontwikkelt zich grofweg van boven naar beneden (eerst controle over het hoofdje bij baby's tot controle over de beweging van armen en benen bij peuters). De fijne motoriek ontwikkelt zich van binnen naar buiten (eerst controle over de gehele arm, dan de hele hand en dan de vingers).

Taal ontwikkeling en communicatie. Onder taalontwikkeling verstaan we taalvaardigheden opdoen (het begrijpen en zelf kunnen gebruiken van taal), het leren te verwoorden van wat het kind wil, doet of voelt, het verwoorden en herkennen van emoties en de wereld om zich heen. Om samen te kunnen leven, leren en spelen hebben kinderen communicatie en taal nodig.

⁷ Bron: Pedagogisch kader 0-4 jaar Ontwikkelen en leren van jonge kinderen – Elly Singer en Loes Kleerekoper

Dit stimuleren we door tegen kinderen te praten.

Peuters zullen steeds langere zinnestelsels maken van twee woorden als ze ca. 18 maanden zijn tot hele zinnen als ze vier jaar zijn.

Cognitieve ontwikkeling. Dreumesen en peuters kunnen voorwerpen verzamelen en ordenen. Ze herkennen vormen en kleuren en de functie van voorwerpen. We kunnen ze vragen om alle Duplo-blokjes bij elkaar te stoppen in een bak. Als ze wat groter worden kunnen peuters ook goed kleuren herkennen, waardoor we spelletjes met ze kunnen spelen waarin het ordenen van kleuren een rol speelt. Groot en klein gaat ook een rol spelen (die appel is groter dan de andere appel). Vanaf een jaar of drie kunnen we ook met de peuters gaan tellen, wegen of meten. We stimuleren dit aan de hand van het aanbieden van activiteiten waarbij begrippen als groot, klein, veel en weinig aan de orde komen. Dat kan door te knutselen, spelletjes te doen of rollenspel zoals winkeltje spelen of met zand en water. Ook de bouwhoek nodigt uit tot het leren ordenen, meten en rekenen. Jonge kinderen denken vaak magisch over gebeurtenissen die ze nog niet eerder hebben meegemaakt. Ze bedenken zelf ter plekke een verklaring. We spelen hierop in door fantasiespelletjes te doen en met elkaar verhaaltjes te verzinnen. Peuters en kleuters begrijpen ook de weergave van tijd: bijvoorbeeld dat dagritme kaarten aangeven wat er in welke volgorde wordt op het kinderdagverblijf.

Voorbeeld: Peuters willen graag dingen zelf doen. Daarom laten we de peuters helpen met opruimen, eten klaar zetten en het troosten van andere kinderen als ze verdriet hebben. We stimuleren de kinderen om zelf de boterham te smeren, zelf naar de wc te gaan en de handjes te wassen.

We stimuleren de motorische ontwikkeling van peuters en kleuters door activiteiten aan te bieden op het gebied van bewegen (voorbeeld: kringspelletjes, balspelletjes, dansen en bewegen op muziek, fietsen, verstoppertje, klimmen en klauteren), themahoeken (voorbeeld: bouwen met blokken of constructiespeelgoed, in de zandbak spelen met diverse attributen, met de poppen, winkel of keuken spelen) en het spelen aan tafel (voorbeeld: knutselen en tekenen, puzzelen, insteekvormen).

Wij stimuleren de taalontwikkeling door hierop gerichte activiteiten aan te bieden. We lezen voor, doen woordspelletjes en rijmpjes met de kinderen en zingen liedjes. We spelen fantasiespellen en stimuleren de kinderen om met elkaar fantasiespellen te doen (bijvoorbeeld door de inrichting van themahoeken, zoals de poppenhoek, keukenhoek en verkleedhoek) en we stellen en beantwoorden "waaromvragen." Peuters krijgen steeds meer besef van oorzaak en gevolg. Dat stimuleren wij o.a. door onze voorbeeldfunctie. Bijvoorbeeld: als een bal tussen de struiken rolt, halen we hem er weer uit met een lange stok. Peuters gaan dat gelijk imiteren. We geven peuters en kleuters alle ruimte voor het herhalen van dingen en om verschillende ervaringen op te doen. Dat stimuleren we door aan te sluiten bij het spel van kinderen. Bijvoorbeeld: wat is zwaarder, dit houten blokje of het duplo blokje als er in de bouwhoek wordt gespeeld. Als de driewieler met het wiel vast zit tussen het hek, dan stimuleren we het kind om het probleem op te lossen. We stellen vragen over het probleem en denken mee over de oplossing: "Zit de hele fiets vast of alleen de voorkant? Misschien als de fiets wat naar achteren gaat, komt het wiel dan los?" Als het probleem is opgelost, zal de peuter de situatie blijven herhalen, net zo lang tot hij zich zeker van zichzelf voelt om het alleen op te lossen.

We sluiten aan bij de kansen die diverse situaties ons opleveren voor het opdoen van ervaringen en ontwikkelingsstimulering. Bijvoorbeeld bij het opruimen na het vrije spel. Die situatie biedt ons de gelegenheid om het ordenen met kinderen te oefenen en stimuleren. "De autootjes in de autokist in de bouwhoek, de poppen bij elkaar in de poppenhoek, de verkleedkleren in de kast ..."

Creatieve ontwikkeling en beeldende expressie op de peuteropvang

Bij het stimuleren van de creativiteit en beeldende expressie combineren kinderen diverse ontwikkelingsgebieden en vaardigheden. Expressie is een ander woord voor je uiten. Beeldende expressie houdt in dat kinderen zich kunnen uiten door middel van kleur, klank, geur, smaak, vorm en beweging. Het is een manier van communiceren zonder taal.

We onderscheiden stimulerende activiteiten waarbij geluid, muziek, dans en bewegen centraal staan en beeldende expressie.

Geluid en muziek, dans en beweging stimuleren de expressieve en beeldende vaardigheden van kinderen, draagt bij aan het wij-gevoel (sociale vaardigheden), stimuleert de ontwikkeling van grove en fijne motoriek en draagt bij aan de cognitieve ontwikkeling (zie hierboven). Baby's reageren op geluidjes die we maken door te gaan lachen en bewegen of terug "te praten." Speelgoed wat geluid maakt stimuleert baby's om te bewegen en zich om te rollen. Dreumesen krijgen plezier in het doen van "dansjes" bij een bepaald liedje of gaan zelf liedjes zingen in hun spel. Ze leren verband te leggen tussen tekst en bijbehorende beweging en oefenen hun motoriek. Daarom zingen en dansen we in de groep liedjes zoals "In de maneschijn" of doen we "de Kabouterdans" met elkaar. Peuters kunnen vanaf een jaar of drie teksten meezingen en liedjes nazingen. We stimuleren dit door op de leeftijd gerichte liedjes met de kinderen te zingen of met elkaar muziek te maken door te klappen, trommelen, rammelen e.d. Dreumesen en peuters vinden het erg leuk om steeds hetzelfde deuntje en dansje te herhalen, zodat zij het zich goed eigen kunnen maken. Ook hierbij geldt dat we kinderen de ruimte geven om in hun eigen tempo zich de nieuwe vaardigheid (het liedje/dansje) eigen te maken. Dit stimuleert hun zelfvertrouwen.

Beeldende expressie draagt bij aan het ontwikkelen van zelfvertrouwen en het plezier in het maken van dingen, het stimuleert de motorische ontwikkeling, het samenwerken/wij-gevoel (sociale vaardigheden) en de cognitieve ontwikkeling en kinderen leren vertellen over wat ze zien en maken (taalontwikkeling). Bij beeldende expressie geven het kind de ruimte om het op de eigen manier en in het eigen tempo te doen, om elkaar te imiteren, zelf actief te zijn en initiatieven te nemen en te vertellen over wat ze aan het maken zijn. De nadruk ligt op het proces in plaats van het eindproduct. In de praktijk betekent dit dat het kan gebeuren dat een dreumes een half uur speelt met de lijm tussen de handjes. Handjes op elkaar omdat het zo'n grappig gevoel is als je ze met lijm ertussen weer van elkaar af haalt. We stimuleren de beeldende expressie bij kinderen door te verwoorden wat we zien dat een kind doet en het kind erover te laten vertellen. We stellen vragen, inspireren en geven ze de vrijheid om dat te maken wat zij boeiend en plezierig vinden. Ook voor beeldende expressie geldt, dat we terughoudend zijn met het geven van een waardeoordeel over het eindproduct (wat heb jij lekker zitten tekenen i.p.v. wat heb jij een mooie tekening gemaakt).

Voorbeeld: In de herfst gaan we aan de slag met het maken van een paddenstoel. We letten erop dat we niet allemaal hetzelfde gaan maken volgens een voorbeeld, maar laten daarin de ruimte voor het kind om de eigen interpretatie van een paddenstoel te maken. Kinderen hebben een natuurlijke ontdekkingsdrang waardoor ze vanzelf aan de slag gaan met spannende materialen. Eerst bespreken we het thema paddenstoel om elkaar te inspireren. Wat is een paddenstoel, hoe kan een paddenstoel eruit zien? Zien paddenstoelen er allemaal hetzelfde uit? Waarvoor is een paddenstoel? Er worden diverse materialen aangeboden zelf een paddenstoel te gaan maken. We bespreken met elkaar de spannende materialen: Wat is het allemaal. Op welke manieren kunnen we het gebruiken (met je handen, schaar, kwast)? We zorgen ervoor dat het materiaal geordend en in niet te grote hoeveelheden klaar staat voor gebruik om kinderen te helpen het overzicht te houden. Het leerproces is voor alle kinderen hetzelfde: o.a. creativiteit ontwikkelen, oplossingsgerichtheid stimuleren, fijn motorische ontwikkeling stimuleren door te plakken, te verven, te kleien en te knippen. Het eindresultaat is heel verschillend:

Soms is het materiaal gelijk, maar kinderen bepalen zelf wat zij gaan maken: vandaag gaan we met verf aan de slag (daarin ondersteunt en op weg geholpen door de PM). Soms is het product gelijk (vandaag maken we een paddenstoel), maar kinderen bepalen zelf met welk materiaal ze aan de slag gaan. We waken ervoor om een waardeoordeel aan het eindproduct te geven. I.p.v.: dat is een mooie paddenstoel, prijzen we het gedrag wat het kind tijdens het proces heeft laten zien." Ik zag dat je heel goed je best deed bij het knutselen." "Ik heb gezien dat Piet heel blij was dat je hem even hielp met de verf. Fijn dat je dat gedaan hebt"

Als het gaat om de zorg voor kinderen, hebben we diverse organisatiebrede protocollen en richtlijnen die leidend zijn voor ons handelen. Deze protocollen en richtlijnen maken deel uit van ons kwaliteitssysteem. Voorbeelden zijn de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling, protocol ziekte en ongevallen, richtlijn veilig spelen, etc.

Daarnaast bieden we ook locatiegerichte zorg voor kinderen door samen te werken met externe partners zoals onderwijs, gemeente, jeugdgezondheidszorg en jeugdhulpverlening.

In dit hoofdstuk staat beschreven hoe wij invulling geven aan de zorg voor kinderen organisatiebreed, zowel intern en als in samenwerking met anderen.

Samenwerking in de zorg voor kinderen

We werken samen met Wijkteam of Gebiedsteam. Indien nodig kunnen we een beroep doen op een pedagoog van de Jeugdgezondheidszorg van de GGD. Die kan ons adviseren als er vragen zijn rond het gedrag of de ontwikkeling van een kind in de groep. Ook doen wij waar nodig een beroep op een logopedist. Voor verdere omschrijving van samenwerking en ondersteuning (intern en extern) in de zorg voor kinderen: zie hoofdstuk 1 ondersteuning team.

Indien er in overleg met ouders invulling wordt gegeven aan een zorgvraag, dan doen we (na toestemming van ouders) en registratie in de Verwijsindex Fryslân (VIF).

Wij vinden de doorgaande ontwikkelingslijn van kinderen belangrijk. Zowel binnen de kinderopvang als in samenwerking met de basisschool. Hiervoor sluiten we waar mogelijk aan bij Brede School of maken deel uit van Integrale Kindercentra (IKC). Ook opgenomen in ons beleid is de samenwerking met de school met betrekking tot het zoveel mogelijk afstemmen van de pedagogische lijn en methodieken (thema's). Wij maken gebruik van (gemeentelijke) overdrachtsformulieren en warme overdracht voor overdracht tussen kinderdagverblijf, peuteropvang en basisschool. Een brede doorgaande lijn geeft kinderen duidelijkheid en biedt een gevoel van veiligheid. Als een kind van het kinderdagverblijf naar de BSO gaat als het vier jaar wordt, dan vindt overdracht tussen de pedagogisch medewerkers van het kinderdagverblijf/peuteropvang en BSO plaats. De kinderen krijgen de gelegenheid om alvast een bezoekje te brengen aan de BSO om te wennen. Daarnaast maken kinderdagverblijf, peuteropvang en BSO vaak deel uit van één locatie, een IKC of Brede School, waardoor zij al spelenderwijs kunnen wennen aan de nieuwe gezichten van kinderen en pedagogisch medewerkers van de diverse opvanggroepen. Op diverse locaties werken de pedagogisch medewerkers zowel op de peutergroep als op de BSO. (Warme) overdracht vindt alleen plaats na bespreking en met (schriftelijke) toestemming van ouders/ Dit is vastgelegd in het kindvolgsysteem en gemeentelijk overdrachtformulier (indien van toepassing).

Zorg voor kinderen en structureel volgen van de ontwikkeling, vastgelegd in het kwaliteitssysteem van de stichting

Pedagogisch medewerkers hebben ieder kind 'in beeld' en volgen het in de ontwikkeling. Zo sluiten we aan bij de ontwikkeling van het kind en stimuleren we het kind om de volgende ontwikkelingsstap te zetten. We werken met het eigen kindvolgsysteem. Dit wordt 1x per jaar, rond de verjaardag van het kind ingevuld. De ontwikkeling wordt vervolgens aan de hand van het kindvolgsysteem met ouders besproken. Ouders worden uitgenodigd voor dit gesprek.

Op alle locaties waar pedagogisch medewerkers gecertificeerd zijn in het werken aan de hand van een VVE methodiek, wordt de ontwikkeling planmatig gevolgd en geregistreerd. Aan de hand van dit overzicht worden doelgerichte activiteiten thematisch ingepland en uitgevoerd. De opbrengst van dit aanbod wordt geregistreerd en geëvalueerd. Op deze wijze wordt kind- en groepsvolgend het

ontwikkelingsgerichte activiteiten aanbod bepaald. Zowel de brede ontwikkeling als de taalontwikkeling, sociaal emotionele ontwikkeling, de ontwikkeling van het denken en de motorische ontwikkeling komen aan bod. Uitgangspunt zijn de vier opvoedingsdoelen van Riksen-Walraven en de doelen van SLO, nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling die voor veel basisscholen uitgangspunt zijn van het curriculum. Ook aan de vaste onderdelen van het dagritme en de inrichting van activiteitenhoeken zijn ontwikkelingsdoelen en opvoedingsdoelen gekoppeld. Zie hiervoor de betreffende bijlagen bij dit werkplan (zie ook hoofdstuk 3 Opvoeden).

Aan de hand het planmatig volgen van de ontwikkeling en het zeswekelijks registreren van de ontwikkeling aan de hand van het stellen van (ontwikkelings)doelen bij het aanbieden van activiteiten, worden zorgen rondom de ontwikkeling van een kind snel gesignaleerd en met ouders besproken. Hiervoor wordt een signaleringsformulier ingevuld als onderdeel van het kinddossier. Waar nodig wordt in overleg met ouders externe hulp ingeschakeld en een registratie in de Verwijsindex Fryslân (ViF) gedaan. De werkwijze met betrekking tot signaleren, registreren, inschakelen van hulp en registratie in de ViF is vastgelegd in de volgende protocollen en richtlijnen:

- Planning en registratie groepsactiviteiten VVE
- Registratie activiteiten en aandachtsgebieden ontwikkeling individueel VVE
- Toelichting registreren VVE registratie
- K2 Formulier Kindsignalen
- K3 Formulier Kindsignalen VVE geïndiceerde kinderen
- Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling
- Stappenplan bij Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling
- K8 Kindermishandeling: observatieformulier groepsopvang
- P7 Protocol problematische gezinssituaties
- P8 Protocol verlieservaringen binnen de locatie
- P15 Protocol Kindvolgsysteem
- P19 Protocol gebruik Verwijsindex
- O17 t/m O20: Gemeentelijke Overdrachtformulieren
- P2 Pedagogische observatie: aanvraagformulier
- P3 Pedagogische individuele observatie: formulier inventarisatie situatie
- P4 Inventarisatieformulier situatie (groepsobservatie zonder aanvraag)

Voeding en gezonde leefstijl

Eten en drinken doen we met elkaar als stamgroep. Kinderen eten en drinken om gezond te blijven en om ervan te genieten. Het is een sociaal gebeuren wat veel plezier kan opleveren. Baby's ondervinden intiem contact als ze op schoot een flesje krijgen van ons. Peuters leren zelfstandig te eten, rekening met elkaar te houden en samen gesprekjes te voeren tijdens het eten. Tevens leren zij in hun eigen behoeften te voorzien en keuzes te maken. Gezamenlijke eet- en drinkmomenten dragen bij aan de ontwikkeling van persoonlijke en sociale vaardigheden. De motoriek wordt gestimuleerd door zelf te leren eten, maar ook het gevoel van eigenwaarde en zelfvertrouwen: ik kan het zelf!

Eten en drinken moet vooral plezier geven en is tevens een rustmoment in het dagritme. Dit draagt bij aan de opvoedingsdoelen het bieden van emotionele veiligheid, het stimuleren van sociale en persoonlijke competenties en socialisatie (overdracht van waarden en normen).

Centraal staat dat we hierin een voorbeeldfunctie hebben: zien eten doet eten bij kinderen. We benaderen eet- en drinkmomenten positief: met elkaar eten en drinken is leuk en lekker!

We willen kinderen tijdens eet- en drinkmomenten stimuleren om zelf keuzes te maken, dit bevordert hun gevoel van zelfvertrouwen en zelfinitiatief. Daarnaast zorgen we dat er een gezond aanbod van eten is waar kinderen uit kunnen kiezen. Variatie en afwisseling aanbieden en stimuleren zijn sleutelwoorden voor gezond. In het dagritme zijn vaste eetmomenten opgenomen. We volgen de adviezen van het Voedingscentrum.

Bij feestelijke rituelen, zoals het gezamenlijk vieren van een verjaardag of de geboorte van een broertje of zusje mag er getrakteerd worden.

Op locatieniveau geven we invulling aan de uitvoering van het thema voeding en trakteren binnen bovenstaand kader in overleg met de eigen oudercommissie.

Onder gezonde leefstijl verstaan we dat we samen met de kinderen beweegactiviteiten doen en kinderen stimuleren om te bewegen. Ook hierin hebben we een voorbeeldfunctie door dit samen met de kinderen te doen. In het hoofdstuk Talentenontwikkeling is dit verder uitgewerkt in activiteiten en hoe dit bijdraagt aan de ontwikkeling van kinderen.

Stichting Kinderopvang Friesland heeft als visie op Voorschoolse educatie de uitgangspunten van het Utrechts kwaliteitskader* genomen. Dit kader spreekt ons aan omdat het uitgaat van de kansen die pedagogisch medewerkers kunnen pakken om kinderen spelenderwijs te helpen in de ontwikkeling en niet alleen tijdens de gerichte VE activiteiten. Het fruit eten, jassen aandoen, spelen in de bouwhoek zijn allemaal kleine VE momenten waar medewerkers op in kunnen spelen, de hele dag door! De zogenaamde terloopse momenten. Laat geen kans voorbij gaan om kinderen spelenderwijs te stimuleren in de ontwikkeling. Medewerkers van SKF die op een kinderdagverblijf of een peuteropvang werken worden allemaal geschoold om met een gecertificeerd VE programma te werken. Het is echter niet zo dat al onze locaties van het opbrengstgericht werken VE gecertificeerd zijn, maar we vinden dat alle kinderen de voordelen mee moeten krijgen die het VE programma biedt. Per locatie kunnen er verschillen zitten in de uitvoering. Dit vindt u terug in het locatie specifieke deel van dit pedagogisch werkplan.

We hebben één interne trainer in dienst die de basistrainingen van 12 keer verzorgt op het gebied van VE. Zij verzorgt het programma voor Uk en Puk. Voor de trainingen van Piramide wordt een interne trainer opgeleid. Voor de locatie waar Speelplezier wordt aangeboden is een externe trainer beschikbaar.

Tevens zijn er ondersteunende coaches beschikbaar, zowel op het gebied van praktijk ondersteuning als op het gebied van taal en interactie vaardigheden. De planning met betrekking tot scholing is uitgewerkt in het scholingsbeleid van de Stichting.

Piramide

Peuterplein

Speelplezier methodiek

*

Kinderen ontwikkelen zich:

<http://www.nuvoorlaterutrecht.nl/uploads/files/UKK%202017.pdf>

Voorschoolse educatie is een pakket met elementen die je niet los van elkaar kunt zien. De cirkels staan in relatie met elkaar. De ene cirkel is niet belangrijker dan de andere cirkel. Het is het geheel wat

maakt dat kinderen zich zo optimaal mogelijk kunnen ontwikkelen. De belangrijkste voorwaarde is echter dat er een goede sfeer is op de groep. Vanuit een goede sfeer kun je verder bouwen aan de ontwikkeling van kinderen. Kinderen die zich op hun gemak, veilig en ruimte voelen om fouten te mogen maken kunnen zich ontwikkelen.

De vier opvoedingsdoelen van Rixsen Walraven en de communicatie methode Gordon zijn niet los te zien van de wijze waarop wij inhoud geven aan VE beleid.

Warme relatie: Zorg voor een positieve sfeer en warme relaties in de groep

Kinderen ontwikkelen zich altijd in relatie tot de ander.

Niets is daarom zo belangrijk als warme, veilige relaties waarbij een sfeer van gezelligheid, vrolijkheid en enthousiasme zorgt voor positieve emoties. We bevorderen de warme relatie tussen de kinderen onderling en tussen de pedagogisch medewerkers en de kinderen doordat iedereen naar elkaar luistert. De gesprekken die plaatsvinden hebben een positieve toon. Bij SKF hebben we de Gordon methode als leidraad voor onze wijze van communicatie. Je toont respect voor de kinderen in hoe je ze aanspreekt. Bedank kinderen voor hun inbreng en inzet en complimenteer hen. Nodig kinderen uit om dat ook zo naar elkaar te doen. We zijn nabij door tussen de kinderen in te zitten en mee te spelen. Conflicten tussen kinderen horen er bij. We helpen kinderen om hun problemen zelf op te lossen. Bij het onderdeel: Gordon kunt u lezen hoe we bij SKF omgaan met conflicten tussen kinderen en hoe deze wijze uiteindelijk bijdraagt aan de sfeer op de groep.

Goed observeren: kijk goed naar de behoeften van kinderen

Kinderen ontwikkelen zich als ze zich veilig voelen.

Kinderen hebben het nodig om gezien en gehoord te worden. Daarom is het van belang om gevoelig te zijn voor hun emoties en daar op een goede manier op te reageren. Hiermee creëren we veiligheid en vertrouwen. Ook ontlenen jonge kinderen veiligheid aan duidelijkheid en voorspelbaarheid. Zorg daarom voor herkenbare routines en rituelen bijvoorbeeld door een vaststaand dagritme. We houden alle kinderen voortdurend goed in het oog. Binnen de Gordon methode gaat het hier om actief luisteren. We proberen we te begrijpen wat een kind voelt of wat zijn/haar boodschap betekent. Dat doen we door in eigen woorden te weer te geven wat we denken dat het kind bedoelt. Het kind krijgt zo de gelegenheid om te checken of we het goed begrepen hebben. Bij het onderdeel Gordon wordt het onderdeel: actief luisteren verder uitgewerkt. Het kind doet persoonlijke en sociale vaardigheden op. Waarden en normen worden bespreekbaar. Het kind voelt zich gerespecteerd doordat er geen oordeel of mening door hem wordt geveld, wat bijdraagt aan de emotionele veiligheid van het kind.

Ga mee met de kinderen: verbind je eigen doelen aan ideeën van kinderen

Kinderen ontwikkelen zich als hun initiatieven ertoe doen.

We vinden het erg belangrijk dat kinderen zich gehoord voelen, het heeft een positief effect op het zelfvertrouwen, de communicatieve vaardigheden en stimuleert de betrokkenheid van kinderen bij de kinderopvang. Ze mogen meepraten en meebeslissen over de zaken die ze belangrijk vinden. Je gaat mee met kinderen als ze met uitdagende en stimulerende activiteiten bezig zijn. De pedagogisch medewerker stelt zich flexibel op door de inbreng van het kind te volgen, door erop in te gaan, voort te borduren of uit te breiden. We verliezen hierbij niet ons doel uit het oog. We verbinden eigen ideeën en doelen met de ideeën en initiatieven van kinderen. Binnen Gordon houdt de opvoeder wel de regie. Het

kind krijgt de kans om zelf zijn behoeften te vervullen. De belangrijkste waarde die wij volgens Gordon willen uitdragen is: Ik ben belangrijk, jij bent belangrijk, onze relatie is belangrijk.

Verantwoordelijkheid: Geef kinderen meer verantwoordelijkheid

Kinderen ontwikkelen zich door belangrijk te mogen zijn.

We geven kinderen verantwoordelijkheid op een niveau die bij de leeftijd en de ontwikkelingsfase van het kind past. Het gaat hier niet alleen op klaarzetten- of opruimen van materiaal, maar we stimuleren kinderen ook om keuzes maken op verschillende manieren. Zelf een liedje uitzoeken, zelf kiezen waarmee- en eventueel met wie je wil spelen enz. We betrekken kinderen bij het maken van keuzes en besluiten door hen actief te vragen naar hun mening.

Tijd: Gebruik de tijd zo goed mogelijk

Kinderen ontwikkelen zich als ieder moment hiervoor benut wordt.

Kinderen leren door te spelen. Kinderen hebben op onze locaties de mogelijkheid om met verschillende materialen te spelen. Kinderen kunnen de meeste materialen zelf pakken waardoor ze niet hoeven te wachten op hulp van de pedagogisch medewerker. Op deze manier zorgen we er voor dat kinderen hun eigen weg in de ruimte en naar de materialen goed weten te vinden. Door een goede inrichting van de ruimte hebben kinderen meer vrijheid om hun eigen keuzes te maken, maar wordt de tijd die ze op de peuterspeelzaal zijn ook ten volle benut. De leiding heeft ook een taak om goed met de tijd om te gaan, door de observaties van kinderen op een efficiënte manier vorm te geven. Het is belangrijk dat je de rust en de tijd hebt om spel en het gedrag van de kinderen te observeren, te begeleiden en vast te leggen. We hebben hier een systeem voor ontwikkeld welke recht doet aan de ontwikkeling van het kind.

Terloopse momenten: Grijp de kansen, benut terloopse leermomenten

Kinderen ontwikkelen zich de hele dag door.

Alle activiteiten die je doet met de kinderen en voor de kinderen, bevatten leerzame momenten en mogelijkheden voor alle ontwikkelingsgebieden. We brengen voortdurend kennis en ervaring in, waardoor we woordenschat verrijken en kennis vergroten. Als kinderen 's morgens binnen komen begint het spelenderwijs leren. Je geeft, als vanzelfsprekend, woorden aan alles wat je doet. De kwaliteit buiten de gerichte VE activiteiten is belangrijk om je opbrengstgericht werken te benutten. Er zijn allemaal kansen om de ontwikkeling van kinderen te ondersteunen naast de geplande thema activiteiten. Belangrijk is dat we de kansen grijpen die we zien, zowel op groeps- als individueel niveau.

Met een doel: Opbrengstgericht werken

Kinderen hebben het nodig dat hun ontwikkeling doelbewust gestimuleerd wordt.

We vinden het belangrijk dat we aansluiten bij het ontwikkelingsniveau en de interesse van kinderen. Kinderen aanspreken op een te hoog- of een te laag niveau kan desinteresse of frustratie tot gevolg hebben. Medewerkers hebben kennis van het ontwikkelingsniveau van kinderen en observeren kinderen doelbewust. Bij SKF gebruiken we hiervoor een registratie formulier waar wordt gekeken naar de ontwikkelingsgebieden per kind. De zone van de naaste ontwikkeling houden we in de gaten en daar spelen we op in. We maken hiervoor gebruik van de lijsten die beschikbaar zijn op de website van het CED met betrekking tot de ontwikkelingsgebieden die ook in de VE cursus aan bod komen (taalontwikkeling, sociaal-emotioneel, rekenprikkels en motoriek) U vindt als bijlage bij dit pedagogisch

werkplan het PDF bestand: VVE Dagritme en doelen.

<http://www.leerlijnen.cedgroep.nl/peuters/leerlijnen-peuters.aspx>

Soms zal dit resulteren in een individueel aanbod of een aanbod is een klein groepje. Een andere keer kiezen we er voor om de activiteit te doen in de grote groep met extra aandacht voor het individuele kind. Op deze wijze wordt er opbrengstgericht gewerkt en hebben we zicht op de doorgaande lijn naar het basisonderwijs.

Persoonlijkheidsontwikkeling	Taalontwikkeling
Sociaal-emotionele ontwikkeling	
Motorische ontwikkeling	Ontwikkeling waarnemen, Denken en rekenen
Kunstzinnige ontwikkeling	Oriëntatie op ruimte en tijd en wereldverkenning

Voor SKF is het belangrijk dat kinderen zich spelenderwijs op alle gebieden ontwikkelen. Het proces tijdens de activiteiten vinden we belangrijker dan het resultaat. Voortdurend observeren we de kinderen, zien hun behoeften en spelen hier op in. Ons uitgangspunt is: Waar kinderen actief en betrokken zijn ontwikkelen ze zich beter. Op VE locaties wordt gewerkt met erkende VE methodes zoals Uk & Puk, Speelplezier, Peuterplein en Piramide. In het locatie specifieke deel van het pedagogisch werkplan wordt ingegaan op de verschillende methodes. Tomke wordt er op Friestalige locaties veelal aan toegevoegd.. Er wordt geëvalueerd of activiteiten aansluiten bij de ontwikkeling van uw kind en of dat er een herhaling of een verdieping nodig is.

Naast het observatie formulier per kind (V18 Formulier registratie activiteiten per kind), waarin de individuele ontwikkeling in kaart wordt gebracht, hebben we ook een formulier waar de planning van de activiteiten in naar voren komt.(V 18 Formulier groepsactiviteiten planning) We werken met thema's (veelal 6 tot 8 weken) die per groep in kaart worden gebracht. Er wordt bij deze planning rekening gehouden met de verschillende ontwikkelingsgebieden. Kinderen met een VE indicatie staan zowel op de vóór- als de achterzijde van het formulier genoemd. Op de achterzijde staat het extra aanbod voor de VE geïndiceerde kinderen. De formulieren zijn op VE locaties beschikbaar voor ouders. We observeren niet alleen maar leggen onze bevinden dus ook vast. Eens per jaar is er een tien minuten gesprek georganiseerd waar zowel de ontwikkeling als het welzijn van hun kind wordt besproken. Voor kinderen met een VE indicatie worden ouders twee keer per jaar uitgenodigd voor een ontwikkelingsgesprek (a.d.h.v. het KVS wat voor deze kinderen twee keer per jaar wordt ingevuld). Ouders kunnen tussentijds altijd een gesprek aanvragen met betrekking tot de voortgang van de ontwikkeling van hun kind(eren).

Spel: Bied de gelegenheid om te spelen.

Kinderen ontwikkelen zich door met plezier te spelen.

Spel is onmisbaar in de ontwikkeling van kinderen. Kinderen beleven plezier aan spel en door middel van spel ontwikkelen zij zich. Spelen is de wereld ordenen en rangschikken. Ieder kind heeft de natuurlijke behoefte om te spelen. We hebben verschillende hoeken ingericht waar kinderen

enthousiast en nieuwsgierig worden en die een beroep doen op verschillende ontwikkelingsgebieden. Een hoekje waar kinderen zich even terug kunnen trekken maakt deel uit van de inrichting. We passen sommige hoeken aan het al naar gelang het thema. We vinden het belangrijk dat kinderen vrij kunnen spelen, maar er worden ook gerichte activiteiten aangeboden. We zijn van mening dat kinderen zich niet alleen ontwikkelen als we gerichte VE activiteiten doen, maar ook de hele dag door. Leidsters grijpen hun kansen om kinderen spelenderwijs te ontwikkelen. Hoeken in een ruimte kunnen een beroep doen op verschillende ontwikkelingsgebieden. U vindt als bijlage bij dit pedagogisch werkplan het PDF bestand: VVE Speelhoeken en doelen. <http://www.leerlijnen.cedgroep.nl/peuters/leerlijnen-peuters.aspx>

Voorlezen: Gebruik voorlezen om ‘gevorderde (academische) taal’ aan te bieden

Kinderen ontwikkelen zich door taal die hun ervaringen ondersteunt en hun wereld vergroot.

Voorlezen is leuk en goed voor de taalontwikkeling. We lezen vaak voor en gebruiken daarbij verschillende boekjes. Soms mogen kinderen zelf een keuze maken een andere keer zoekt de leiding een boek. We gebruiken verhalende en informatieve boeken met illustraties die de tekst ondersteunen waardoor de inhoud nog meer betekenis krijgt. Door voor te lezen bied je kinderen complexe taal aan. De inhoud van het boekje verbinden aan de eigen ervaringen van de kinderen. We stimuleren kinderen na te denken over het verhaal en stellen vragen over het verhaal. We zorgen er voor dat kinderen een vraag krijgen op niveau, waardoor kinderen zelfvertrouwen krijgen en we een beroep doen op actief taalgebruik. Bij voorlezen hoort ook praten over het verhaal, zowel over de tekst als de plaatsjes. We gaan moeilijke woorden hierbij niet uit de weg, maar neem ze op in het gesprek en leg op die manier terloops de betekenis van die woorden uit met behulp van woorden die de kinderen wel al kennen.. we zoeken boekjes die veel verschillende woorden bevatten: nieuwe en moeilijke woorden, lange zinnen, aparte woorden zoals voegwoorden en betekenisvol met elkaar verbonden zinnen (omdat, daardoor, waarmee). Dit is wat bedoeld wordt met ‘academische taal’, omdat het soort woorden en zinnen al sterk lijkt op de taal die later op school aan de orde komt.

We praten individueel ook veel met kinderen omdat we dan nog beter aan kunnen sluiten bij het ontwikkelingsniveau.

Boekstart: Binnen de SKF werken we met het project “Boekstart”. Dit is een samenwerking welke we aangegaan zijn met de bibliotheek. Medewerkers zijn geschoold in Boekstart als voorleescoördinator en voor interactief voorlezen, een leeshoek wordt ingericht en er zijn veel boeken wat jaarlijks aangevuld wordt. Er is een voorleesplan waarin staat dat er elke dag voorgelezen wordt. In 2019 komen er voorleestasjes op de locaties waarin boeken zitten die mee naar huis genomen kunnen worden, zodat ouder en kind samen kunnen gaan lezen. In 2018 zijn 32 locaties van SKF een Boekstart locatie (gemeente Waadhoeke, Dongeradeel, Harlingen en Leeuwarden). In 2019 gaan de locaties in gemeente Heerenveen en Sud- West Fryslân ook deelnemen aan Boekstart.

Tellen meten en wiskunde: Gebruik tellen, meten en meetkunde om de wereld van kinderen te vergroten.

Kinderen ontwikkelen zich door informatie en uitleg te krijgen over de wereld om hen heen.

Rijk ingerichte hoeken bieden heel veel kansen om kinderen kennis te laten maken met tellen, meten en meetkunde. We benutten daarnaast ook terloopse momenten om rekentaal in te brengen. Bij kinderen in de peuterleeftijd moet je dan denken aan het eet- en drinkmoment waarin je vragen kunt stellen als: “Wat zal er zwaarder zijn, de sinaasappel of de appel?” Of bij het naar buiten gaan kun je de vraag stellen: “Hoeveel stappen is het lopen naar de deur?” “Wie heeft de langste sjaal ?” We bieden ook

doelgericht activiteiten aan die uitlokken tot het opdoen van rekenervaringen, zoals het vergelijken van lengtes van voorwerpen. Rekenprikkels worden spelenderwijs aangeboden, waardoor het lijkt op een spel maar waar kinderen onbewust hun eerste rekenervaring op doen.

Ontdekken: Gebruik ontdekactiviteiten en wetenschap & techniek om 'gevorderde taal' aan te bieden!

Kinderen ontwikkelen zich door spelenderwijs van alles uit te proberen en te ontdekken.

Activiteiten die betrekking hebben op wetenschap en techniek leiden bijna vanzelf tot gevorderde taal, vooral als je kinderen vraagt dingen te verklaren of te voorspellen of te beredeneren. Wetenschap en techniek klinkt groot, maar het kan om heel simpele dingen gaan en je hebt er geen hele bijzondere materialen bij nodig. Een paar spiegels, een ballon, rietjes en watjes, een waterbak met spullen die kunnen drijven of die zinken, een digitaal foto toestel, een lampje en iets waarmee je schaduwen kunt maken, zaden en pitten, een tuintje waarin dingen groeien, lego of Knex om een constructie te maken: het is allemaal 'wetenschap en techniek'. We vinden het belangrijk dat kinderen nieuwe dingen kunnen ontdekken. Kinderen worden in alle situaties uitgedaagd om eigen oplossingen te zoeken, oplossingen met elkaar te delen door er over te praten. Ook hier geldt dat pedagogisch medewerkers hun kansen grijpen.

Voeten van de vloer: Bied kinderen voldoende mogelijkheden om te bewegen

Kinderen ontwikkelen zich met hun hele lijf en met al hun ledematen.

Bewegen is essentieel voor de ontwikkeling van de grote motoriek. Kinderen bewegen graag. Niet alleen omdat het leuk is, maar ook omdat het hen helpt om de wereld te ervaren en daardoor beter te begrijpen. Bewegen helpt kinderen om hun omgeving actief en ontdekkend te verkennen. Bewegen helpt hen ook om hun gevoelens te uiten. We nodigen kinderen uit door activiteiten als dans en drama aan te bieden. Bewegen is ook belangrijk bij het leren van taal. We geven kinderen de gelegenheid om begrippen als onder, boven, voor, achter of naast al bewegend te ervaren. Hierdoor zullen deze begrippen betekenis krijgen en beter opgeslagen worden in het geheugen van kinderen.

We helpen jonge kinderen om contact te leggen met hun groepsgenoten door ze mee te laten doen aan bewegingsspelletjes. Door middel van deze bewegingsspelletjes leren ze van alles: samen spelen, het plezier van winnen of het verwerken van een teleurstelling.

We bieden jonge kinderen, mits het weer het toelaat, elke dag voldoende gelegenheid om buiten te spelen. Niets zo gezond als samen met andere kinderen spelen in de frisse buitenlucht!

Cultuur: Bied kinderen de gelegenheid om hun creativiteit te ontwikkelen.

Kinderen ontwikkelen zich door zich te verwonderen.

Jonge kinderen zijn van nature creatieve ontdekkingsreizigers. Alles wat ze zien, horen, ruiken en voelen is nieuw, is spannend en brengt hen op ideeën. Spelenderwijs ontdekken zij zichzelf en de wereld om hen heen. We stimuleren kinderen in hun creativiteit, door vragen te stellen over het proces, belangstellend te zijn en hen de ruimte te geven om creatief te denken. Hier geldt het proces is belangrijker dan het eindresultaat. Pedagogisch medewerkers zijn zich ervan bewust dat culturele vormen o.a. bestaan uit muziek, dans, theater en beeldende vorming. We sluiten aan bij de ontwikkeling van kinderen maar dagen hen ook uit om eens wat anders te proberen.

Extra aandacht voor kinderen met een VE indicatie:

Een VE indicatie wordt over het algemeen door het consultatiebureau gegeven aan kinderen met een: taalachterstand, sociaal- emotionele achterstand en een motorische achterstand of een combinatie hiervan. Het doel is om elk kind een gelijke kansen te geven op het instromen in het basisonderwijs en achterstanden weg te 'werken'/ te minimaliseren. Wij richten ons voornamelijk op het gebied waar de indicatie voor is afgegeven. Voor kinderen met een VE indicatie wordt twee keer per jaar een kindvolgsysteem ingevuld. Op het V18 Formulier noteren we de activiteiten per kind (ook de VVE kinderen) en de bevindingen met betrekking tot het verloop van de activiteiten. De conclusie vanuit de observatie wordt meegenomen in de planning voor de volgende activiteit, waardoor er een doorgaande lijn ontstaat. Hiervoor maken we gebruik van de eerder genoemde lijsten van de CED groep.

Deze ontwikkel/ leerlijnen geven in zes stappen de ontwikkeling van het jonge kind weer met betrekking tot taal, rekenen, sociaal-emotioneel en motorische ontwikkeling. Op die wijze is er zicht op de doorgaande lijn die kinderen doormaken tot en met groep twee van de basisschool waardoor wij een goede inschatting te (weglaten) kunnen maken op welke wijze kinderen instromen in het basisonderwijs.

Kinderen met een VE indicatie stimuleren we om zoveel mogelijk gebruik te maken van de peuteropvang. Uit onderzoek is gebleken dat de opbrengst (het minimaliseren van achterstanden) dan het grootst is. Kinderen die drie of vier keer komen hebben baat bij de kracht van de herhaling. We werken met deze kinderen regelmatig in kleine groepjes en/of individueel. Gedurende de dag gaan ze ook mee in de grote groep. Voor VE kinderen blijkt uit onderzoek dat het werken in kleinere groepjes en individueel het meest effectief is.

Ouders betrekken bij de ontwikkeling van hun kind.

We betrekken ouders op verschillende manieren bij de ontwikkeling van hun kind zoals bijvoorbeeld:

- Nieuwsbrief over het thema met suggesties voor ontwikkelingsstimulering thuis en de activiteiten die op de groep worden gedaan.
- Voor VE locaties is er per thema een uitgebreide nieuwsbrief die wordt verspreid onder de ouders bij de start van een nieuw thema.
- Mee draaien op de groep.
- Uitnodigen voor bv. een expositie of modeshow gerelateerd aan het thema
- Meegaan met een uitstapje
- Foldermateriaal aanreiken
- Het organiseren van een ouderavond
- Adviezen van pedagogisch medewerkers tijdens de overdracht of in een gesprek
- Wijzen op interessante websites
- In 2019 komen er voorleestafjes op de locaties waarin boeken mee gaan naar huis, zodat ouder en kind samen kunnen gaan lezen.

Per locatie kan dit verschillen , maar dat kunt u terug vinden in het locatie specifieke deel van het pedagogisch werkplan.

Pre teaching:

Kinderen die een VE indicatie hebben worden voorbereid op het volgende thema (pre teaching). Door bijvoorbeeld de woorden en attributen erbij binnen het thema of het voorleesverhaal voor de start van het thema in een kleine groep of individueel te bespreken.

Kinderen die al bekend zijn met woorden, attributen, het verhaal of de plaat bij het thema hebben bij de

start van het thema voorkennis in vergelijking met de anderen kinderen in de groep. Ze zijn inmiddels vertrouwd geraakt met elementen uit het thema waardoor de kans op een succeservaring groter wordt en dat is goed voor het zelfvertrouwen. Deze wijze van werken komt tegemoet aan een behoefte omdat kinderen met een VE indicatie de stof vaak minder snel opnemen.

Interactie momenten:

We geven veel aandacht aan de dagelijkse routines zoals kringmomenten, jassen/schoenen aan het naar buiten gaan, verschoonmoment, fruit eten, drinken, binnen komen en afscheid.

We pakken onze kansen (terloopse momenten) aan om kinderen op allerlei manieren op een speelse manier te stimuleren. We hebben hierbij extra aandacht voor de kinderen met een VE indicatie.

We vinden het echter ook belangrijk dat kinderen zelf ontdekken en zo belangrijke eigenschappen en vaardigheden ontwikkelen, door je als leidster afzijdig te houden en kinderen de ruimte te geven om zelf te spelen. Naast deze wijze van activeren zijn er natuurlijk ook de georganiseerde momenten zo veel mogelijk passend bij het thema op het gebied van taal-, reken-, sociaal-emotionele-, motorische ontwikkeling. We vinden het echter belangrijker dat de activiteit aansluit bij de behoefte van het kind dan dat het aansluit bij het thema. In het programma Uk en Puk is één van de thema's; REUZEN en kabouters waar onder andere de begrippen groot, klein, lang, kort, middelste, achterste, eerste, laatste centraal staan. Als een kind deze begrippen beter begrijpt als we het hebben over de grootste of kleinste tractor in plaats van de grote reus en de kleine kabouter dan bieden we de stof, op een terloops moment, individueel aan op het interesse gebied van het kind. Om de interactie tussen de kinderen te bevorderen kunnen we verschillende werkvormen gebruiken; het gesprek tussen de kinderen begeleiden, met spelvormen, samenwerkingsvormen, vrij spelen in bv. de huishoek of poppenhoek.

Overdracht naar school:

Voor kinderen met een VE indicatie hebben we extra aandacht als het gaat om de overdracht naar school. Het is voor alle kinderen belangrijk om een goede aansluiting te ervaren als ze naar de basisschool gaan waardoor er, mits de ouders hiervoor toestemming geven, een overdracht plaats zal vinden van de peuteropvang naar school. Veelal gebeurt dit door een kopie van het kindvolgsysteem aan de ouders mee te geven met het verzoek het aan de school over te dragen. Ouders kunnen dan zelf de keuze maken dit wel/niet te doen. Voor kinderen met een VE indicatie is een overdracht echter nog belangrijker. We vragen ouders of ze het goed vinden om het kindvolgsysteem te overhandigen aan de school van hun keuze en organiseren een warme overdracht. Mochten ouders van VE geïndiceerde kinderen moeite hebben met een overdracht naar school, dan worden ouders uitgenodigd om bij het gesprek aanwezig te zijn.

Welke informatie wordt er bijvoorbeeld gedeeld met de school waar uw kind naar toe gaat.

- Een persoonlijke beschrijving van het kind door de pedagogisch medewerker.
- Informatie over de specifieke VE indicatie van uw kind en andere ontwikkelingsgebieden.
- Eventuele gegevens van instanties die betrokken zijn (geweest) bij de ontwikkeling
- Interesses/talenten van het kind, waar heeft het kind behoefte aan.
- Informatie over de thuissituatie.
- Informatie over de pedagogische aanpak van het kinderdagverblijf.

Ouderbetrokkenheid met betrekking tot VE:

Algemeen:

Bij het aanbieden van VE geven we aan dat een goede relatie de voorwaarde is om kinderen goed te laten ontwikkelen. Een goede samenwerking met ouders/verzorgers is van belang om ouders/verzorgers te betrekken bij de voorschoolse educatie, het kindcentrum of de kinderopvang. We zien de ouders als partners in opvoeding en ontwikkeling. Ouders/verzorgers en professionals hebben een gemeenschappelijk doel, namelijk het optimaal ontwikkelen van cognitief, creatief en sociaal-emotioneel opzicht van hun kind, rekening houdend met zijn of haar mogelijkheden en behoeften. Het is daarin belangrijk om vast te stellen wat je van elkaar verwacht. Praten op basis van gelijkwaardigheid is daarbij een voorwaarde. Gordon zegt hierover: Ik ben belangrijk, Jij bent belangrijk, Onze relatie is belangrijk. Vanuit dit principe kan iedereen zichzelf zijn en zijn verantwoordelijkheid nemen, rekening houdend met de ander. We hebben respect voor elkaars mening en zorgen voor een goede relatie waarin we ervan uitgaan dat elke mening belangrijk is.

We vinden het belangrijk dat we het goede voorbeeld geven en indien we onjuist gedrag bij pedagogisch medewerkers c.q. ouders/verzorgers, constateren, gaan we daarover met elkaar in gesprek.

Eén les in de VE cursus Uk en Puk wordt besteed aan ouderparticipatie. In deze les wordt het belang van ouderbetrokkenheid aangegeven en op welke wijze je ouders/verzorgers kunt betrekken bij de ontwikkeling van hun kind(eren), bij de opvoeding en de locatie.

Kennismaking met ouders/verzorgers:

Alle ouders/verzorgers die zich aanmelden bij de kinderopvang worden uitgenodigd voor een intake gesprek door de mentor van het kind. Hierin komen algemene zaken naar voren met betrekking tot het kind, maar ook de start die het kind heeft doorgemaakt, de voeding, allergieën en andere zaken die van belang zijn voor de verzorging en het ondersteunen bij de ontwikkeling en de bijdrage die ouders/verzorgers daaraan kunnen leveren.

Elke keer wanneer het kind de peuteropvang bezoekt is er de mogelijkheid voor een korte overdracht. Mocht er aanleiding zijn om, zowel vanuit de ouders/verzorgers als de pedagogisch medewerker, een gesprek te plannen dan is daarvoor ruimte op een gepland tijdstip.

Bevindingen met betrekking tot de ontwikkeling van kinderen worden bijgehouden in het registratie systeem dat we gebruiken bij VE en/of in het kind volgsysteem van de SKF.

Medezeggenschap van ouders

Centrale Ouder Commissie (COC)

Met ingang van 2019 wordt er weer een Centrale Ouder Commissie ingesteld. Het doel van de COC is om de gemeenschappelijke belangen van ouders en kinderen op centraal niveau te behartigen en de directie in voorkomende gevallen te adviseren. De werkwijze van de COC valt binnen de Wet Kinderopvang en is vastgelegd in een huishoudelijk reglement.

Actieve rol voor ouders/verzorgers in de Ouder Commissie (OC):

Ouders/verzorgers hebben de mogelijkheid om zich aan te melden bij de oudercommissie. We vinden het belangrijk dat ouders/verzorgers mee praten en denken over het beleid van de kinderopvang. Een oudercommissie heeft adviesrecht over de volgende zaken:

- de kwaliteit van de opvang (met betrekking tot de kwaliteit van het personeel, de groepsbezetting en het pedagogisch beleid)
- het algemeen beleid op het gebied van voeding en opvoeding

- veiligheid en gezondheid
- openingstijden
- spel- en ontwikkelingsactiviteiten
- regelingen inzake de behandeling van klachten
- wijzigingen van de prijs van kinderopvang
- VE aanbod op locatie (indien van toepassing)

Mocht er geen oudercommissie beschikbaar zijn dan doen we een **alternatieve ouderraadpleging**. Ouders/verzorgers hebben, bij het ontbreken van een oudercommissie, op dezelfde onderwerpen adviesrecht als een oudercommissie.

Alle ouders/verzorgers worden via de nieuwsbrief maar ook actief benaderd om mee te denken over het gewijzigde beleid. Er zal een periode van zes weken worden uitgetrokken om ouders/verzorgers de kans te geven op het beleid te reageren. We hebben een formulier waarop alle ouders/verzorgers aan kunnen geven dat ze kennis hebben genomen van en/of gereageerd hebben op de beleidswijziging. Reacties kunnen schriftelijk worden ingediend en er kan worden gerekend op een reactie binnen twee weken.

Informereren van ouders/verzorgers over de ontwikkeling:

Ouders/verzorgers willen graag weten wat er gebeurt met het kind op de groep en hoe een kind zich ontwikkelt. Ouders/verzorgers worden individueel geïnformeerd over de voortgang van hun kind(eren). Het gaat dan niet alleen om kinderen die zich minder snel ontwikkelen, maar ook als kinderen een snellere groei doormaken vraagt dit om extra aandacht. Op de locatie zal zichtbaar zijn waar kinderen mee bezig zijn door werkjes en/of de inrichting van hoeken.

Er zijn richtlijnen op de locatie met betrekking tot de nieuwe AVG regels. We doen geen mededelingen over kinderen anders dan het eigen kind. Het kindvolgsysteem is te allen tijde inzichtelijk voor ouders/verzorgers. Eens in het jaar, rond de verjaardag van het kind, worden ouders/verzorgers uitgenodigd voor een tien minuten gesprek. Voor kinderen met een VE indicatie worden ouders twee keer per jaar gevraagd voor een gesprek. Bij het verlaten van de opvang is er een gesprek met de ouders/verzorgers over de overdracht naar de basisschool.

Inbreng van ouders/verzorgers:

Zoals wij ouders/verzorgers informeren over de ontwikkeling van hun kind stellen wij het ook op prijs dat ouders/verzorgers ons informeren. We vinden het belangrijk dat ouders/verzorgers daartoe het initiatief nemen. De verhalen van thuis, die van invloed kunnen zijn op het gedrag en/of ontwikkeling van het kind zijn voor ons belangrijk. We willen graag samenwerken met ouders/verzorgers in opvoeding en ontwikkeling. Mogelijkheden die ouders/verzorgers hebben zijn bijvoorbeeld om de leidster aan te spreken bij het haal- en brengmoment. Het is altijd mogelijk om een gesprek aan te vragen met de mentor van het kind als de ouder daartoe aanleiding ziet.

Een kinderdagverblijf is een plek waar hun kinderen een groot deel van de dag verblijven. We vinden het belangrijk dat ouders/verzorgers ook met ons meekijken als het gaat om de inrichting en de veiligheid. We staan altijd open voor verbeteringsuggesties en is er een punt van kritiek dan horen we dat graag. We maken immers met elkaar het kinderdagverblijf tot een plek waar kinderen met plezier naar toe gaan. Wij zijn er van overtuigd dat kinderen zich beter ontwikkelen als ze zich prettig- en veilig voelen: het bevordert het welzijn en de betrokkenheid van de kinderen. Met elkaar vervullen ouders en medewerkers hierin een belangrijke rol.

Ouders/verzorgers worden geïnformeerd over wat er met hun inbreng gebeurt.

Algemene informatie voor ouders/verzorgers:

Ouders/verzorgers worden, minimaal eens per twee maanden, via een nieuwsbrief geïnformeerd over de ontwikkelingen op de locatie. Hierbij kunt u denken aan veranderingen op de locatie, thema informatie, feestelijke gebeurtenissen, uitstapjes, inspectie rapporten enz.

Op de officiële VE locaties wordt in de nieuwsbrief geïnformeerd over het thema. Er wordt in de nieuwsbrief aangegeven hoe ouders/verzorgers thuis kunnen aansluiten bij het thema waar het kinderdagverblijf aandacht aan besteed. Bij vragen over het thema kunnen ouders/verzorgers altijd terecht bij de pedagogisch medewerkers van de locatie voor extra (praktische) tips om aan te sluiten bij het thema in de thuissituatie.

Website:

Documenten met betrekking tot het algemeen pedagogisch-, veiligheid en gezondheid- en overig beleid worden ouders/verzorgers geïnformeerd via: links en downloads op de website:

www.kinderopvangfriesland.nl

Ouderleesmap:

Er is een ouderleesmap voor de ouders/verzorgers die op een zichtbare plaats op de locatie staat. Daarin zijn te vinden; de pedagogische werkplannen van de locatie, het veiligheid- en gezondheidsbeleid van de locatie maar ook de GGD rapporten of een verwijzing naar het LRKP register. In het LRKP register zijn alle rapporten van de locaties inzichtelijk. In de ouderleesmap zitten ook de notulen van de oudercommissie, nieuwsbrieven, het vierogenprincipe voor kinderen van 0 tot 4 jaar als onderdeel van het veiligheidsbeleid en overige locatiegerichte documenten.

Folder materiaal/ interessante websites:

De leiding verspreidt proactief documentatie materiaal of gaat samen met ouders op zoek naar websites met de nodige informatie zoals bijvoorbeeld:

<https://www.opvoeden.nl/overzicht-filmpjes/>

<https://stichtingopvoeden.nl/nieuws/richtlijntaalontwikkeling/>

Educatieve activiteiten voor ouders/verzorgers thuis

VE Thuis is een programma voor ouders/verzorgers met kinderen van 3 tot 6 jaar die deelnemen aan voor- en vroegschoolse educatie. De activiteiten van VE Thuis sluiten aan bij Uk en Puk. Hierdoor komen woorden, begrippen en andere leerinhouden aan de orde. Ouders/verzorgers leren hoe ze hun kind kunnen stimuleren en ondersteunen in zijn of haar ontwikkeling. Hun betrokkenheid bij de educatie van het kind wordt vergroot. Kinderopvang Friesland heeft een aantal locaties in Leeuwarden met deze vorm van ouderbetrokkenheid. Locaties die deelnemen aan het programma VE thuis zijn de Speelweide, het Palet, Montessori kinderspeelhuis, Villa Vrolijk en de Wielen. De ouders van deze afzonderlijke locaties ontmoeten elkaar in speciaal georganiseerde bijeenkomsten en kunnen ervaringen uitwisselen. Onze VE coördinator stimuleert de betrokkenheid van ouders en medewerkers van de bovengenoemde locaties. Tevens informeert de coördinator verschillende gemeentes over de waarde van VVE thuis als in te zetten middel voor ouders van kinderen met een VVE indicatie. De coördinator benadrukt het belang om hierop in te zetten. Wij dragen uit dat VE thuis een effectief middel is om ouders te betrekken bij de ontwikkeling van hun kind.

Boekstart:

Binnen de SKF werken we met het project Boekstart. Dit is een samenwerking welke we aangegaan zijn met de bibliotheek. Medewerkers zijn geschoold in Boekstart als voorleescoördinator en voor interactief voorlezen, een leeshoek wordt ingericht en er zijn veel boeken wat jaarlijks aangevuld wordt. Er is een voorleesplan waarin staat dat er elke dag voorgelezen wordt. In 2019 komen er voorleestasjes op de locaties waarin boeken zitten die mee naar huis genomen kunnen worden, zodat ouder en kind samen kunnen gaan lezen. In 2018 zijn 32 locaties van SKF een Boekstart locatie (gemeente Waadhoeke, Dongeradeel, Harlingen en Leeuwarden). In 2019 gaan de locaties in gemeente Heerenveen en Sud-West Fryslân ook deelnemen aan Boekstart.

Activiteiten voor ouders/verzorgers:

We vinden het belangrijk dat ouders/verzorgers elkaar minimaal eens in het jaar tegen kunnen komen op een toegankelijke, leuke of feestelijke activiteit, zoals bijvoorbeeld een knutselavond, kerst- of nieuwjaarsbijeenkomst of anderszins.

Als ouders/verzorgers behoefte hebben aan een bijeenkomst op het gebied van opvoedingsvoorlichting en –ondersteuningsgerichte activiteiten dan is daar ruimte voor. Er wordt voorafgaand een behoefte peiling gehouden onder de ouders/verzorgers naar zowel de belangstelling als het onderwerp van de voorlichtingsavond. De leiding van de kinderopvang neemt in beide activiteiten hiertoe het initiatief.

Voorbeelden van andere mogelijkheden om ouders te betrekken:

- Nieuwsbrief over het thema met suggesties voor ontwikkelingsstimulering thuis en de activiteiten die op de groep worden gedaan.
- Voor VE locaties is er per thema een uitgebreide nieuwsbrief die wordt verspreid onder de ouders bij de start van een nieuw thema.
- Mee draaien op de groep.

Uitnodigen voor bv. een expositie of modeshow gerelateerd aan het thema

- Meegaan met een uitstapje
- Foldermateriaal aanreiken
- Het organiseren van een ouderavond
- Adviezen van pedagogisch medewerkers tijdens de overdracht of in een gesprek
- Wijzen op interessante websites
- Ouders worden altijd direct betrokken als er zorgen zijn rondom het kind
- In 2019 komen er voorleestasjes op de locaties waarin boeken mee gaan naar huis, zodat ouder en kind samen kunnen gaan lezen.

Per locatie kan dit verschillen, maar dat kunt u terug vinden in het locatie specifieke deel van het pedagogisch werkplan, zowel met betrekking tot VE als ouderbetrokkenheid

Algemeen beleid 960 uur kinderopvang op VVE locaties:

De Stichting Kinderopvang Friesland heeft ervoor gekozen om de verplichte 960 uur VVE van 2,5 tot 4 jaar in te vullen door vier dagen in de week vier uur aan te bieden gedurende 40 weken per jaar. We vinden deze regelmaat goed voor kinderen en hun ouders. Bovendien is dit praktisch goed haalbaar, ook op de kleinere locaties. Stichting Kinderopvang Friesland vindt het belangrijk om organisatiebrede keuzes flexibel toepasbaar te maken op alle locaties. Dit heeft tot gevolg dat op sommige locaties maatwerk nodig is. Het kan in dit geval zijn dat een locatie kiest voor een andere indeling van 960 uur dan hierboven aangegeven. Als dit het geval is wordt, dit inclusief motivatie, van hun keuze

aangegeven in hun locatiespecifieke deel. Ook geven ze aan op welke manier de 960 uur gewaarborgd wordt. In het locatiespecifieke deel wordt bovendien aangegeven op welke wijze uitgevallen VVE dagen worden ingehaald zodat te allen tijde wordt voldaan aan de 960 uur eis in 1,5 jaar (60 weken).

Bronnen en verwijzingen

Protocollen en richtlijnen kwaliteitssysteem SKF

Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar – Elly Singer en Loes Kleerekoper / Elsevier Gezondheidszorg / ISBN 978 90 35230552

Pedagogisch Curriculum voor het jonge kind in de kinderopvang – BKK, Eindredactie Ruben Fukkink / BKK / ISBN 978 90 368 1860 5

Luisteren naar kinderen – Dr. Thomas Gordon (De Gordon-methode: van contact naar verbinding) / Kosmos Uitgevers / ISBN 978 90 21547893

Kijk, luister en begrijp – Jantine Peters (Jonge kinderen opvoeden volgens de Gordon-methode) / SWP Uitgeverij / ISBN978 90 88501333 3

In balans. Opvoeden in de kinderopvang volgens de Gordonmethode – Saskia Henderson/SWP Uitgeverij / ISBN978 90 8850038 1

Begrijpen met je handen. Een andere kijk op kind en creativiteit – Annet Weterings en Sabine Plamper / Reed Business Education / ISBN 978 90 35235243

Ruimten maken voor nul tot vier jaar – Ine van Liempd en Ed Hoekstra / SWP Uitgeverij / ISBN978 90 8850 220 0

Ruimten maken voor vier tot twaalf jaar – Ed Hoekstra en Ine van Liempd / SWP Uitgeverij / ISBN978 90 8850 221 7

